

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ, МОЛОДЕЖИ И СПОРТА
АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ
РЕСПУБЛИКАНСКОЕ ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ
«КРЫМСКИЙ ИНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ»

**УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ
КРЫМСКОГО ИНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА**

Выпуск 37

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Симферополь
2012

*Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
выдано Государственным комитетом телевидения и радиовещания Украины 12.01.2006 г.
Серия КВ № 10833.*

Сборник включен в перечень научных специальных изданий.
Постановление президиума ВАК Украины № 1-05/2 от 10.03.2010 г.

Главный редактор – Якубов Ф. Я., доктор технических наук, профессор, ректор Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет»

Редакционная коллегия серии «Экономические науки»:

Абдуллаев Р. А. – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой учета и аудита Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет» (заместитель главного редактора)

Адаманова З. О. – доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой экономической теории и международной экономики Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет»

Василенко В. А. – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры менеджмента Таврического национального университета им. В. И. Вернадского

Османов И. Х. – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики и менеджмента Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет»

Стефаненко М. Н. – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры учета и аудита Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет»

Чепурко В. В. – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой финансов Крымского экономического института Государственного высшего учебного заведения «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Фазылова А. Р. (ответственный редактор)

Печатается по решению Ученого совета Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет». Протокол № 5 от 24.12.2012 г.

Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выпуск 37. Экономические науки. – Симферополь : НИЦ КИПУ, 2012. – 110 с.

В сборник включены статьи по экономическим направлениям научно-исследовательской деятельности, подготовленные профессорско-преподавательским составом, научными работниками, аспирантами и студентами Крымского инженерно-педагогического университета, а также других вузов.

Для научных работников, преподавателей, аспирантов и студентов высших учебных заведений.

Друкується за рішенням Вченої ради Республіканського вищого навчального закладу «Кримський інженерно-педагогічний університет». Протокол № 5 від 24.12.2012 р.

Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. Випуск 37. Економічні науки. – Симферополь : НИЦ КИПУ, 2012. – 110 с.

У збірник вміщено статті з економічних напрямів науково-дослідної діяльності, які підготовлені професорсько-викладацьким складом, науковцями, аспірантами, студентами Кримського інженерно-педагогічного університету, а також інших ВНЗ.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів.

СОДЕРЖАНИЕ

Раздел 1. НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

Абдуллаев А. Р. Перспективы развития нетрадиционных источников энергии в АР Крым	4
Абдуллаев Р. А. Формирование инновационного механизма управления развитием АПК в трансформационной экономике	7
Абляева А. С. Формирование рынка инновационной продукции в аграрном секторе экономики	11
Гвасалія Д. С. Сучасні реалії соціально-економічного розвитку в Україні	14
Кривенко В. С. Оценка эффективности функционирования организационно-экономического механизма сферы ветеринарного обслуживания	18
Філенко А. С. Регулювання податкових відносин підприємницької діяльності	23
Хаїрова Е. А. Пріоритетні напрямки в управлінні інноваційним розвитком регіону	26
Чепурко В. В. Дифференциация устойчивости производства и качества зерна в районах АР Крым	30
Шамилев Т. М., Сухтаева А. М. Инвестиционная компонента формирования национального продукта	35
Юга І. П. Основні складові регулювання національної економіки податковими механізмами	41

Раздел 2. МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА

Абдулгизис В. С. Оцінка транснаціоналізації телекомунікаційного ринку України	44
Адаманова З. О., Кальченко Т. В. Динаміка венчурного бізнесу в посткризових глобальних умовах	48
Аджимет Г. Х. Императивы повышения конкурентоспособности экспортоориентированной сельскохозяйственной продукции АР Крым в условиях вступления Украины в ВТО	53
Горіна Г. О. Оцінка ефективності стратегій розвитку міжнародних готельних мереж	58
Кислицина О. В. Сучасні асиметрії та диспропорції розвитку глобалізаційних процесів	62
Москалева Ю. П., Сейдаметова З. С., Темненко В. А. Экономика дата-центров: предоставляемые услуги, мировая статистика и перспективы Украины	65
Цівина М. С. Практика використання концепції корпоративної соціальної відповідальності світовими банківськими групами: міжнародний досвід	71
Бобырева Е. В. Курортная организация как объект управления	76
Чертков С. І. Регіональна політика ЄС: особливості розвитку та сучасний стан	81

Раздел 3. УЧЕТ И АУДИТ

Билялова Э. И., Сейдаметова Л. Д. Особенности учета затрат и калькулирования себестоимости продукции растениеводства	89
Бичкова О. В. Формування методичних основ аудита екологічної діяльності підприємства	92
Мифаева З. Д., Каджаметова Т. Н. Методические аспекты учета и аудита дохода от реализации товаров на предприятии	96
Лук'яненко К. С. Критичний аналіз змісту фінансової категорії «податкове регулювання»	100
Стефаненко М. М. Механізм взаємодії систем бухгалтерського обліку та оподаткування	103
Наши авторы	108

Раздел 1. НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

УДК 620.97

Абдуллаев А. Р.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НЕТРАДИЦИОННЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ В АР КРЫМ

У роботі розглядається ресурсний потенціал нетрадиційних, поновлюваних джерел енергії: сонячної, вітро-геотермальної, біо- і гідроенергетики.

Ключові слова: сонячна і вітроенергетика, геотермальна енергетика, біо- і гідроенергетика.

В работе рассматривается ресурсный потенциал нетрадиционных, возобновляемых источников энергии: солнечной, ветро-геотермальной, био- и гидроэнергетики.

Ключевые слова: солнечная и ветроэнергетика, геотермальная энергетика, био- и гидроэнергетика.

Resource potential of unconventional, renewable energy sources is in-process examined: sunny, wind-, geothermal, bio- and hydroenergetics.

Key words: sunny and windenergy, geothermal energy, bio- and hydroenergetics.

Постановка проблемы. В условиях растущего спроса на энергетические ресурсы и истощения запасов традиционных видов топлива энергетика на основе возобновляемых источников энергии является наиболее динамичным и перспективным направлением в энергетическом балансе отрасли, что обуславливает актуальность научных исследований в этом направлении.

Переход к нетрадиционным, возобновляемым источникам энергии неизбежен. По оценкам специалистов, общий годовой энергетический потенциал Крыма составляет порядка 8 млн. тонн условного топлива, что эквивалентно 7 млрд. м³ природного газа.

Анализ литературы. Нормативно-правовые основы энергосбережения нашли свое отражение в Законе Украины «Об энергоснабжении» [1], в концепции «Стратегия экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011–2020 гг.» [2], в программе «Стратегия развития нетрадиционных источников в энергии» [3].

Теоретическим, методологическим и практическим вопросам энергообеспечения и энергосбережения посвящены труды многих авторов [4]. Весомым вкладом в исследование проблемы развития ресурсосбережения и энергосбережения в рекреационно-туристической сфере является работа А. И. Башта «Инновационная стратегия развития рекреационной системы на базе энергосбережения» [5].

Отмечая весомый вклад многих исследователей в разработку отдельных направлений развития нетрадиционных источников энергии в АРК, следует отметить, что проблема весьма актуальна не только с позиций комплексного ис-

следования эколого-экономической безопасности, но и экономической эффективности.

Целью данной статьи является анализ современного состояния и определение перспективных направлений развития нетрадиционных источников энергии в АР Крым.

Изложение основного материала. Из всех видов возобновляемых экологически чистых источников энергии наибольшим энергетическим потенциалом в Крыму обладает солнечная.

Высокими темпами в рамках национального проекта по переходу на экологически чистые энергии ведется строительство *солнечных электростанций*.

Реализация инвестиционных проектов по строительству солнечных электростанций осуществляется в соответствии с Программой энергосбережения в Автономной Республике Крым на 2010–2014 годы и Стратегией экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011–2020 годы [2].

В 2010–2011 годах введены в эксплуатацию солнечные электростанции

- в с. Родниковое Симферопольского района – мощностью 7,5 МВт;
- в с. Охотниково Сакского района – мощностью 80 МВт;
- в с. Перово Симферопольского района – мощностью 100 МВт.

Станция «Перово», введенная в эксплуатацию в конце 2011 года, сделала Украину обладательницей самой большой в мире фотоэлектрической электростанции и обошла считавшийся до этого самым крупным солнечный парк «Сарния» в Канаде (97,5 МВт). Мощность станции «Перово» соответствует пиковым нагрузкам в энергосистеме г. Симферополя, и позволяет со-

кратить выбросы углекислого газа на 105 тыс. тонн ежегодно.

Общая суммарная мощность введенных на территории Крыма солнечных парков составляет 187,5 МВт. Общий объем финансирования в солнечную энергетику превысил 600 млн. евро.

В 2012 году компания ACTIVSOLAR планирует продолжить строительство солнечных электростанций в Крыму, в частности в Симферопольском районе (за границами населенных пунктов Николаевского поселкового совета) и Кировском районе (за границами населенных пунктов Владиславовского сельского совета).

По подсчётам специалистов Института возобновляемой энергетики НАН Украины, годовой технически достижимый потенциал *ветроэнергетики* Крыма оценивается в 4700 МВт. Эта мощность способна обеспечить почти всю суммарную потребность Крыма в электроэнергии.

Исследования ветрового энергетического потенциала показали, что площадь территорий Крыма, имеющих высокий ветровой энергетический потенциал (коэффициент использования номинальной мощности ветроэнергетических установок превышает 0,3), составляет 2300 км² [2]. Это – территории северной части Керченского полуострова на востоке Крыма и Тарханкутского полуострова на западе полуострова. Также перспективными считаются территории на севере Крыма (южное побережье залива Сиваш). Кроме того, повышенный ветроэнергетический потенциал имеют территории в районе городов Симферополя и Севастополя, использование которого может быть целесообразным с точки зрения приближенности ВЭС к мощным потребителям электроэнергии.

Структура возобновляемых источников энергии на территории полуострова представлена четырьмя государственными предприятиями (ГП «Донузлавская ВЭС», ЭТУ «Водэнергоремналадка», «28 Управление начальника работ» (Тарханкутская ВЭС), ГП «Восточно-Крымская ВЭС»), осуществляющими промышленную эксплуатацию. В соответствии со Стратегией экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011–2020 годы, ветроэнергетическая отрасль экономики республики должна стать комплексом современных станций высокого класса [2]. Для достижения этой цели ведется работа по реализации 16 инвестиционных проектов по строительству ветроэлектростанций с использованием ветроустановок.

Свои намерения о строительстве ветроэлектростанций на территории Черноморского, Раздольненского, Первомайского, Сакского, Советского, Джанкойского, Бахчисарайского, Белогорского, Красноперкопского, Ленинского рай-

онов и г. Судака заявили также ряд иностранных инвестиционных компаний. Проекты находятся на разных стадиях выполнения.

На территории республики имеется 11 геотермальных скважин для использования *термальных вод* для теплоснабжения и горячего водоснабжения. Заслуживает внимания проект по обеспечению централизованным теплоснабжением объектов социальной сферы с использованием термальных вод на базе существующих геотермальных буровых скважин в одном из сел в северной части Крыма. В 2011 году разработана проектно-сметная документация за счет средств бюджета Автономной Республики Крым на реконструкцию системы теплоснабжения с использованием термальных вод на объектах социально-культурной сферы с. Медведовка Джанкойского района. Данный проект является уникальным. Благодаря его реализации более 10 объектов социально-культурной сферы села будут отапливаться термальными водами. В настоящее время пакет документов с проектно-сметной документацией рассмотрен межведомственной рабочей группой по рассмотрению проектов целевых экологических (зеленых) инвестиций и предложений по осуществлению мероприятий, связанных с реализацией этих проектов и выполнением обязательств сторон Киотского протокола к Рамочной конвенции ООН об изменении климата при Государственном агентстве экологических инвестиций Украины с целью дальнейшего финансирования проекта.

Большие возможности региона в развитии *биоэнергетики*. В республике производится более 1 млн. т зерновых и масличных культур. Расчетный урожай соломы и стеблей – более 1 млн. т при потребности сельского хозяйства – до 600 тыс. т. Потенциал биомассы соломы зерновых культур составляет 450 тыс. т, что эквивалентно 45 млн. м³ природного газа [6]. Её вполне достаточно для использования в теплогенераторах, работающих на соломе. По нашим оценкам, суммарное количество биогаза, которое может быть получено при переработке отходов АПК, составляет 51 млн. м³. Однако на сегодняшний день биоэнергетика в республике не получила должного развития.

В рамках реализации мероприятий Программы энергосбережения в АРК на 2010–2014 годы за счет средств республиканского бюджета разработана проектно-сметная документация на реконструкцию котельных и переводу их на биотопливо (пеллеты) для нескольких учреждений:

- Соколинского психоневрологического интерната (Бахчисарайский р-н);
- Бахчисарайского психоневрологического интерната;

- Белогорского психоневрологического интерната и Белогорского детского дома-интерната.

Все перечисленные проекты также направлены в Государственное агентство экологических инвестиций Украины с целью их дальнейшего финансирования.

Для локального теплоснабжения объектов перспективным направлением является использование *тепла земли* посредством установки тепловых насосов. Примером использования такого вида тепла является установка теплового насоса для отопления Дома культуры в с. Геройском Сакского района, где в качестве источника низкопотенциального тепла служит поверхностный слой грунта. В качестве теплоносителя используется 30% раствор пропиленгликоля. В качестве нагревательных приборов установлены пристенные фанкойлы и стальные радиаторы. Данная система зимой работает на отопление, летом – на охлаждение. Экономический эффект от установки насоса составил 59 т у. т., в сумме – 171,7 тыс. грн.

Начиная с 1998 года осваивается потенциал малых рек на объектах водоснабжения, канализации и орошения земель для выработки электроэнергии и снижения до 80% энергетических затрат на собственные нужды. В районе Большой Ялты установлено 5 мини-ГЭС мощностью 92 кВт (262 кВт).

Программой энергосбережения в Автономной Республике Крым на 2010–2014 годы предусмотрена реализация мероприятий по возобновляемой энергетике, в частности:

- солнечная энергетика – 12 мероприятий, которые позволят ввести 382 МВт электрогенерирующих мощностей и сэкономить 271,5 тыс. т у. т. в год;
- ветроэнергетика – 14 мероприятий мощностью 3850 МВт, это позволит сэкономить 1433 тыс. т у. т. в год;
- малая гидроэнергетика – 1 мероприятие, которое даст возможность построить малую ГЭС мощностью 250 кВт и сэкономить 776 тыс. т у. т.;
- геотермальная энергетика – 3 мероприятия по модернизации и строительству систем теплоснабжения с использованием энергоэффективного оборудования, что позволит выработать 21,7 тыс. Гкал/год тепловой энергии;
- биоэнергетика – 11 мероприятий, направленных на строительство генерационных установок общей мощностью 12 МВт и производительностью 28 млн. кВт·час электроэнергии в год;
- производство топливных брикетов из отходов биомассы, что заменит 8,5 тыс. тонн каменного угля ежегодно [7].

Главная цель развития отрасли – повышение энергоэффективности, расширение использования возобновляемых источников энергии и альтернативных видов топлива, сокращения потребления традиционных ограниченных топливно-энергетических ресурсов. В этих целях необходимо осуществить следующие мероприятия:

- максимальное использование энергопотенциала Крыма;
- применение современных инновационных технологий;
- оптимизация структуры энергетического баланса Автономной Республики Крым посредством замещения традиционных видов топлива другими, прежде всего полученными за счет применения альтернативных источников энергии и вторичных энергетических ресурсов;
- внедрение современных энергоэффективных технологий при новом строительстве и реконструкции зданий жилищно-коммунальной, социальной и культурной сферы, в том числе проведение энергоаудитов на объектах республиканской собственности.

Ожидаемые результаты от внедрения нетрадиционных источников энергии:

- увеличение более чем на 10% доли выработки собственной энергии за счет использования возобновляемых источников в общем энергетическом балансе путем строительства и ввода в промышленную эксплуатацию СЭС и ВЭС;
- согласованное развитие традиционной и альтернативной энергетики (увеличение пропускной способности за счет реконструкции линий электропередач);
- развитие ресурсного потенциала территорий (использование солнечной, геотермальной энергии позволит сэкономить до 7 млн. грн. ежегодно);
- экономия традиционных энергоресурсов;
- существенное снижение техногенной нагрузки на окружающую природную среду за счет применения современных инновационных технологий;
- повышение экономических показателей за счет снижения удельных затрат;
- создание благоприятных условий для привлечения в экономику республики иностранных инвестиций;
- создание экспортно-ориентированных производств и развитие их внутреннего потребления в стране.

Выводы.

1. Потенциал возобновляемых источников энергии в Крыму достаточно высок, и необходимо направить усилия к принятию комплексных мер по повышению энергоэффективности

производства, внедрению ресурсо- и энергосберегающих технологий, использованию экологически чистых возобновляемых источников энергии, привлечению инвестиций.

2. Развитие альтернативной энергетики будет способствовать экономии традиционных топливно-энергетических ресурсов, ускоренной реконструкции электрических сетей, улучшению экологической ситуации в регионе, обеспечению сбалансированного экономического и социального развития соответствующих территорий.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон України «Про енергозбереження» // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – 1994. – № 30. – 283 с.
2. Стратегия экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011–2020 гг. – Симферополь, 2011. – 50 с.
3. Стратегия развития нетрадиционных источников энергии. Разработка плана развития энергетики АПК : проект FNUK 9701. – Симферополь : СИ АПК, 1999.
4. Альтернативная энергетика и энергосбережение: современное состояние и перспективы : учебное пособие / [П. А. Капустенко, А. К. Кузин, Е. Л. Макаровский и др.]. – Харьков, 2004. – 312 с.
5. Башта А. И. Инновационная стратегия развития рекреационной системы на базе энергосбережения / А. И. Башта. – Симферополь : КРП «Издательство «Крымучпедгиз», 2011. – 382 с.
6. Виробництво основних сільськогосподарських культур у 2011 році [Электронный ресурс] // Головне управління статистики в Автономній Республіці Крим. – Режим доступа : www.st.ukrstat.gov.ua.
7. Програма енергозбереження в Автономній Республіці Крим на 2010–2014 роки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/krym/show/rb1569002-10>.

УДК 338.43

Абдуллаев Р. А.

ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ АПК В ТРАНСФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКЕ

У статті розглядається інвестиційна привабливість аграрного сектора України, визначені напрями інноваційного розвитку АПК і його вплив на економічне зростання і динаміку ВВП країни.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна політика, агропромисловий комплекс, економічне зростання, чистий експорт.

В статті розглядається інвестиційна привабливість аграрного сектора України, визначені напрями інноваційного розвитку АПК і його вплив на економічний ріст і динаміку ВВП країни.

Ключевые слова: инвестиционно-инновационная политика, агропромышленный комплекс, экономический рост, чистый экспорт.

The investment attractiveness of agrarian sector of Ukraine is examined in the article, certain direction of innovative development АПК and his influence on the economy growing and dynamics of GDP of country.

Key words: investment-innovative politics, agroindustrial complex, economy growing, clean export.

Постановка проблемы. Реализация стратегических целей государства, направленных на обеспечение динамичного экономического роста, повышение уровня жизни населения и удовлетворение социально-культурных и жилищно-бытовых условий граждан, невозможна без внедрения современных ресурсосберегающих инновационных технологий и формирования стратегии инновационного развития национального хозяйства и отдельных его отраслей. Анализ экономического роста на начало XXI века свидетельствует о том, что глобальную конкурентоспособность смогли обеспечить те государства, которые создали благоприятную среду для всемерного инновационного развития путем использования современных и перспективных нововведений, обеспечивающих от 70 до 85% при-

роста ВВП в развитых странах. Поэтому для Украины инновационное обеспечение экономики нового технологического уклада является стратегически важной задачей. Особую актуальность данная проблема приобретает для АПК Украины, обладающего колоссальным аграрным потенциалом.

Анализ литературы. Проблемам теории и практики инвестиционно-инновационного механизма развития АПК Украины и отдельных регионов посвящены труды многих отечественных исследователей. Особого внимания заслуживают работы В. Гейца [1], Л. Малюги [2], О. Пичкура [3], Н. Сиренко [4], О. Сотничука [5] и многих других, которые посвящены инновационным перспективам Украины и в которых дана оценка влияния инноваций на экономический рост,

формирование организационно-экономического механизма стимулирования инновационной деятельности в АПК.

Целью статьи является анализ инвестиционной привлекательности агропромышленного комплекса Украины, оценка влияния инноваций на экономический рост и динамику ВВП, разработка предложений по формированию инновационного механизма управления развитием АПК в трансформационной экономике.

Изложение основного материала. Важной составляющей стратегии экономического развития Украины является формирование эффективного инвестиционно-инновационного механизма управления ресурсным потенциалом страны, обеспечивающим конкурентоспособность в глобальной среде.

Несмотря на политическую и финансовую нестабильность в стране, украинский агропромышленный комплекс остается привлекательным для инвесторов.

По данным Минагрополитики, начиная с 1992-го в агропромышленный комплекс Украины по состоянию на 1 апреля 2010 года было введено \$ 2,6 млрд. прямых иностранных инвестиций (6,4% общего объема прямых иностранных инвестиций в экономику страны). Из них \$ 1,8 млрд. вложено в предприятия пищевой и перерабатывающей промышленности и \$ 0,8 млрд. – в сельскохозяйственные. Вместе с тем, за I квартал нынешнего года в агропромышленном секторе произошел отток иностранного капитала в размере \$ 39,1 млн.: \$ 5,4 млн. – в сельском хозяйстве и \$ 33,7 млн. – в пищевой промышленности. По данным Министерства аграрной политики Украины, инвестиционная емкость аграрного сектора Украины достаточно существенна, привлечение инвестиций в отрасль является решающим фактором в развитии АПК и обеспечении продовольственной безопасности страны. По расчетам, ежегодные объемы кредитования в агропромышленной отрасли должны составлять не менее \$ 6 млрд. По мнению министра аграрной политики Украины Николая Присяжнюка, для обеспечения устойчивого развития АПК в ближайшие десятилетия только на реализацию комплексной программы поддержки развития АПК необходимо \$ 150 млрд. [6].

Основными задачами, по мнению профильного министерства, являются обеспечение правовой базы формирования благоприятного инновационно-инвестиционного климата в аграрном комплексе, разработка научных основ структурной и инвестиционной политики содействия привлечению прямых иностранных инвестиций в АПК, особенно при помощи налогового законодательства, определение основных направле-

ний с целью развития регионов и укрепления национального инвестиционного потенциала в АПК Украины [7].

По данным Международной финансовой корпорации (IFC), объем прямых иностранных инвестиций в Украину остается меньше потенциально возможного [8].

Объем прямых иностранных инвестиций связан с медленным внедрением новых технологий, что также негативно влияет на производительность, которая остается чрезвычайно низкой. Европейский банк реконструкции и развития (ЕБРР) является одним из активных банков по инвестированию в экономику Украины. По прогнозам ЕБРР, в течение ближайших нескольких лет аграрная отрасль Украины останется для банка приоритетной для инвестирования [7].

В 2011 году аграрный сектор Украины продемонстрировал высокие темпы роста. Украина твердо закрепила за собой звание ведущего зернового государства мира. Так, по объемам экспорта пшеницы Украина заняла восьмое место, кукурузы – третье, ячменя – первое место в мире [9]. Однако аграрный потенциал страны используется менее чем на половину. Основное средство производства – земля – все ещё остается незадействованным в инновационной стратегии развития АПК.

В рамках земельной реформы уже принят Закон Украины «О Государственном земельном кадастре» [10]. Реализация этого закона обеспечит гарантирование прав собственников и землепользователей, проведение землеустройства, контроль за использованием и охраной земель, установление обоснованных размеров платы за землю.

В настоящее время в Верховной Раде Украины на рассмотрении находится законопроект «О рынке земель». Несмотря на противоречивость мнений по принятию данного закона, следует ускорить его принятие, что во многом обеспечит паритетность цен на сельскохозяйственную продукцию и конкурентоспособность аграрного сектора экономики. Необходимо, чтобы законодатели обеспечили максимально оперативную и прозрачную проработку этого закона и его принятие.

Весьма острой проблемой современности является обеспечение экологической безопасности сельскохозяйственного производства, связанной с внедрением инновационных технологий. В этой связи принятие Закона Украины «Об органическом производстве» обеспечит не только высокую конкурентоспособность аграрного сектора Украины, но и решит важную социально-экономическую задачу сохранения здоровья нации.

В аграрное производство активно внедряются современные инновационные технологии. Достаточно перспективным является формирование вертикально интегрированных высокотехнологических комплексов производства пищевых продуктов. Ожидается, что они обеспечат насыщение отечественного рынка собственной продукцией с высоким уровнем переработки.

Приоритетными формами осуществления прямых иностранных инвестиций в АПК Украины являются создание совместных или собственных дочерних предприятий [7].

Наряду с фермерством и крупнотоварным частным производством необходимо развивать кооперативное движение. Оно может стать одной из основ структурной перестройки сельского хозяйства. Развитие кооперации позволит повысить доходность производства, избавиться от посредников, укрепить материальное положение каждой сельской семьи.

Аграрное производство в Украине – это значительно больше, чем обычный сектор экономики. Это – жизнь людей. Украинское село сегодня – это более 28 тысяч населенных пунктов, более 8 млн. человек трудоспособного населения [11]. Повышение занятости на селе, обеспечение устойчивого развития АПК в условиях глобализации во многом определяется динамикой эконо-

мического роста страны, чистым экспортом, выраженным положительным сальдо торгового баланса, основу которого составляют металлургия, тяжелое машиностроение, отрасли АПК.

Экономические проблемы в еврозоне привели к падению производства. В результате снизился спрос на сталь. Потребители и трейдеры на ключевых рынках воздерживаются от больших объемов закупок на фоне макроэкономической нестабильности. Ситуация усугубляется наплывом дешевой металлопродукции из Китая. Спад в металлургии отчасти компенсируется ростом экспорта продовольствия. За восемь месяцев этого года импорт товаров и услуг на 6 млрд. превысил экспорт. Минфин реализует программу валютных казначейских обязательств для населения и держит под контролем ликвидность. Но экономика тормозит, поступления снижаются, кредитование юридических лиц замирает, импорт не покрывается экспортом, а девальвационные настроения очень сильны, ВВП страны падает [12].

Однако, по оценкам Кабинета министров Украины, а также международных организаций, в 2013 году темпы восстановления экономики Украины ускорятся. По прогнозам Fitch Ratings, рост украинского ВВП в следующем году составит 4,2%, МВФ ожидает 3,5% (рис. 1) [13].

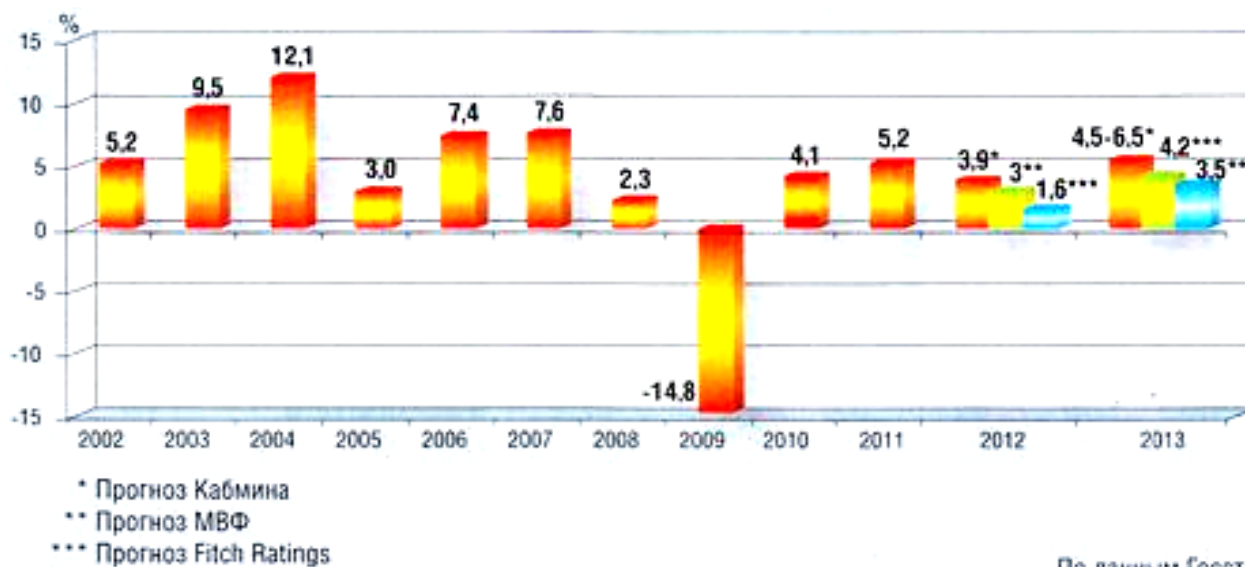

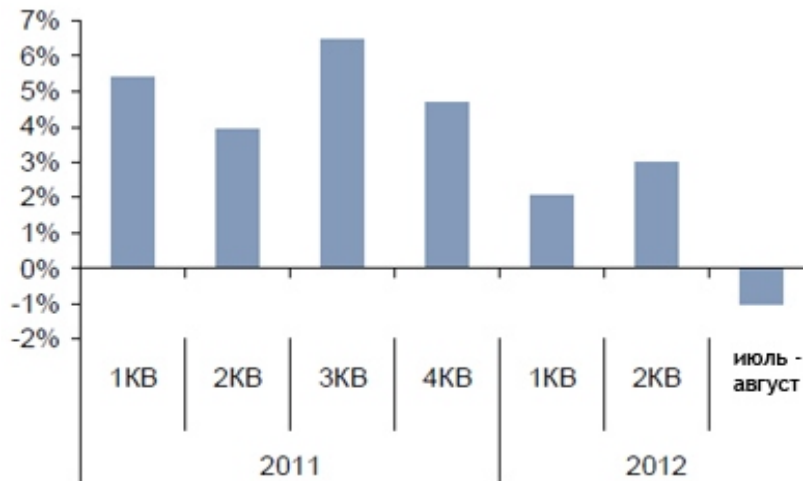
Рис. 1. Динамика ВВП в 2002–2013 гг., % [13].

Большинство экспертов считают, что в этой ситуации необходим переход на плавающий курс, так как искусственное удержание курса гривни на фоне экономического спада усугубляет проблемы финансового рынка. Стоимость денег растет: при нулевой инфляции ставки по кредитам и депозитам зашкаливают. Одной из основных причин, тянущих украинскую экономику на дно, является блок проблем с кредитованием. Растет разрыв между процентными

ставками по кредитам и инфляцией. Рост номинального ВВП сейчас составляет 2%, при этом ставки по гривневым кредитам находятся на уровне 20% и выше. У других повышение гибкости обменного курса вызывает значительные опасения, так как чрезмерная девальвация гривни может привести к ситуации, когда экономика замрет, проблемы в банковской системе усугубятся, реальный ВВП будет падать. [12]. Ожидается падение реального ВВП в Украине как в

третьем, так и в четвертом кварталах текущего года. Лишь в начале 2013 г. возможен вялый рост реального ВВП страны. Темпы роста ВВП

во многом будут определяться развитием мировой экономики и активной инновационной политикой правительства (рис. 2).

*Данные Госкомстата Украины

Рис. 2. Динамика реального ВВП (год к году)* [12].

Выводы.

1. В условиях глобализации проблема формирования эффективного инновационного механизма управления развитием АПК становится важнейшей стратегической задачей Украины как аграрной страны. Привлекательность АПК Украины для инвесторов возрастает. Вместе с тем объем прямых иностранных инвестиций в АПК Украины остается меньше потенциально возможного. Ограничение прямых иностранных инвестиций и общих частных инвестиций в сельское хозяйство негативно влияет на производительность отрасли.

2. Формирование эффективного инвестиционно-инновационного механизма управления развитием АПК страны предусматривает различные инструменты привлечения инвестиций. Приоритетными формами осуществления прямых иностранных инвестиций в АПК Украины являются создание совместных или собственных дочерних предприятий.

3. Эффективным механизмом формирования инновационной политики в АПК является реализация преимуществ аграрного потенциала страны, который используется в настоящее время менее чем на половину. Земля как основное средство производства все еще остается незадействованной в инновационной стратегии развития АПК.

4. Современные инновационные технологии давно уже стали неотъемлемой составляющей аграрного производства. Поэтому большую перспективу имеет формирование вертикально-интегрированных высокотехнологических комплексов производства пищевых продуктов. Это одна из ведущих задач инновационной направленности аграрной реформы.

5. Наряду с укреплением фермерства и крупнотоварного частного производства необходимо обеспечить дальнейшее развитие кооперативного движения на селе. Оно должно стать важным фундаментом структурной перестройки и сельского хозяйства на инновационной основе.

6. Повышение занятости на селе, обеспечение устойчивого развития АПК в условиях глобализации во многом определяется динамикой экономического роста страны. Однако экономика тормозит свое поступательное движение, поступления снижаются, растет дефицит государственного бюджета, ВВП страны падает. Лишь в начале 2013 года возможен вялый рост реального ВВП страны. Темпы роста ВВП во многом будут зависеть от развития мировой экономики и активной инновационной политики правительства.

ЛИТЕРАТУРА

1. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.
2. Малюга Л. М. Організаційно-економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності в АПК / Л. М. Малюга, А. С. Музиченко // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 38–44.
3. Пічкур О. Інноваційний розвиток світової економіки та місце України у ньому / О. Пічкур // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 4. – Ч. 1. – С. 43–47.
4. Сіренко Н. М. Використання інноваційних можливостей соціально-економічної системи / Н. М. Сіренко // Економіка АПК. – 2007. – № 12. – С. 72–76.
5. Сотнічук О. С. Оцінка впливу інновацій на економічне зростання / О. С. Сотнічук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 4. – С. 77–82.

6. Министерство аграрной политики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.minagro.kiev.ua/>.
7. АПК – привлекательный для инвесторов [Электронный ресурс] // Колхоз. – Режим доступа : <http://colhoz.com/apk-privlekatelnyj-dlya-investorov/>.
8. Международная финансовая корпорация [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www1.ifc.org/>.
9. Державна служба статистики України [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Закон Украины «О государственном земельном кадастре» // Ведомости Верховной Рады Украины. – 2012. – № 8. – 61 с.
11. Президент Украины Виктор Янукович. Официальное интернет-представительство [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.president.gov.ua/ru/news/21976.html/.
12. Фионик Д. Во втором полугодии ВВП Украины перестал расти и начал падать [Электронный ресурс] / Д. Фионик, Р. Кисляк // Лига. Финансы. – Режим доступа : finance.liga.net/economics/2012/10/18/articles/30300.htm.
13. Динамика ВВП в 2002–2013 гг. [Электронный ресурс] // Z-Украина. Аналитика, статистика. – Режим доступа : zet.in.ua/economic/macroeconomic/vvp/dinamika-vvp-ukrainy-2002-2013/.

УДК 33.56

Абляева А. С.

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНКА ИННОВАЦИОННОЙ ПРОДУКЦИИ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

Визначено, що ринок інноваційної продукції є складовою частиною системи економічних відносин і підкоряється загальним економічним законам. Державне регулювання розвитку ринку інновацій має включати формування та реалізацію єдиної державної інноваційної політики, законодавче та нормативне забезпечення інноваційної діяльності, використання механізму державних цільових програм по найважливішим напрямкам формування та розвитку ринку інноваційної продукції в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: ринок інновацій, інноваційна послуга, державне регулювання, інноваційна політика.

Определено, что рынок инновационной продукции является составной частью системы экономических отношений и подчиняется общим экономическим законам. Государственное регулирование развития рынка инноваций должно включать формирование и реализацию единой государственной инновационной политики, законодательное и нормативное обеспечение инновационной деятельности, использование механизма государственных целевых программ по наиболее важным направлениям формирования и развития рынка инновационной продукции в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: рынок инноваций, инновационная услуга, государственное регулирование, инновационная политика.

It was determined that the market for innovative products is an integral part of the system of economic relations and is subject to general economic laws. Government regulation of the market innovation should include: the formation and implementation of a single national innovation policy, legislative and regulatory support innovation through public programs on the most important areas of the formation and development of the market of innovative products in the agricultural sector.

Key words: market innovation, innovative service, government regulation, innovation policy.

Постановка проблемы. Характерными чертами рыночных отношений являются наличие конкуренции, свободный выбор партнеров, эквивалентный обмен товаров и услуг. Рынок инноваций как составная часть системы экономических отношений наряду с особенностями, которые определяются специфическими свойствами товара, сохраняет основные положения рынка и подчиняется общим законам.

Анализ литературы. Теоретические и практические основы формирования и развития рынка инноваций освещены в работах зарубежных ученых Й. Шумпетера, Б. Санто, Е. Тоффлера,

М. Портера, а также в научных трудах известных отечественных ученых Ю. Бажала, Л. Билозора, С. Володина, В. Гейца и других. Однако проблемы формирования рынка инновационной продукции АПК остаются малоизученными и требуют дальнейшего исследования.

Целью данной статьи является исследование теоретических аспектов формирования рынка инноваций в аграрном секторе.

Изложение основного материала. На основе обобщения положений научных публикаций нами предлагается определение такой категории, как «рынок инноваций», которая является базо-

вой при исследованиях. Рынок инноваций – это система экономических отношений между потребителями (товаропроизводителями) инновационной продукции (инновационных услуг) и субъектами предложений (владельцами инновационной продукции, информационно-консультационных услуг) в процессе их производства, приобретения и использования.

Основами рынка инноваций как системы являются институциональные положения (законодательные акты и правила, методы и методики) инфраструктура, субъекты рыночных отношений (производители, владельцы инноваций, посредники и потребители).

Товарами на рынке инноваций являются инновационная продукция и инновационная услуга (информация, консультация).

Рынок инноваций должен выполнять пять основных функций:

- 1) обеспечения – удовлетворяет потребности потребителей в реализации или приобретении инновационной продукции;
- 2) регулирования – оптимально формирует спрос и предложение на научно-техническую продукцию и инновационные услуги, что обеспечивает их рациональное распределение между субъектами инновационной деятельности и устанавливает уровень цен на них;
- 3) информирования – является посредником при распространении информации между участниками инновационного процесса;
- 4) стимулирования – способствует созданию конкурентоспособного инновационного продукта, расширению перечня инновационных услуг и способов их осуществления;
- 5) санации – освобождает рынок от неконкурентоспособных участников.

Рынок инноваций для АПК формируют научные и образовательные организации, творческие коллективы, творческие подразделения коммерческих предприятий, отдельные ученые и изобретатели. Покупателями инновационного товара являются сельскохозяйственные предприятия, фермеры, другие формирования, которые специализируются на производстве и сопровождении сельскохозяйственной продукции и товаров для аграрного сектора [1, с. 106].

Посредниками между создателями инноваций для аграрного сектора и потребителями во всех развитых странах являются консультационные, внедренческие формирования и другие специальные структуры, которые ускоряют прохождение инноваций к потребителю. Но, к сожалению, из-за низкой доходности сельского хозяйства, незначительных государственных субсидий, неразвитости инвестиционных структур и отношений, отсутствия национального опыта и

отработанной модели рынка инновационных разработок не всегда опыт промышленно развитых стран может быть перенесен в наши, отечественные, условия.

Как система рынок инноваций имеет свою организационную структуру и механизм функционирования. В организационном плане рынок инноваций развивается по трем основным направлениям: рынок научных кадров, рынок научно-технической информации и их продукция. Рынок научных кадров – это система учебных, экономических, социальных, правовых и информационных сфер, отношений и взаимосвязей, направленная на подготовку, подбор и обеспечение кадрами научных, научно-производственных и внедренческих структур. Рынок научно-технической информации – это тип экономических отношений и отношений между производителями и потребителями по поводу производства, приобретения и использования информации [2, с. 96].

В последние годы произошли существенные изменения в информационном обеспечении аграрной отрасли [3, с. 118]. Происходит становление новых отношений, на рынке научно-технической информации начинают функционировать новые участники – информационные центры, дилерские фирмы, разнообразные специализированные консалтинговые и информационные организации, организаторы выставок, семинаров, научно-практических конференций. Рынок научно-технической информации (информационно-консультационных услуг) еще не сформирован, и его по уровню насыщенности (по объему и структуре) можно отнести к категории дефицитных рынков. Информационно-консультационные услуги в рыночных отношениях являются предметом купли-продажи и, соответственно, считаются товаром.

Рынок научной продукции – это система отношений производителей и потребителей научно-технической продукции. Являясь товаром, научно-техническая продукция становится стержнем рыночных отношений при взаимодействии науки и производства. Постоянное изучение и совершенствование форм связи науки с производством является важным направлением ускорения инновационного развития в аграрном хозяйстве [4, с. 435].

По нашему мнению, результаты фундаментальных исследований являются главной побудительной силой инновационных процессов, которые не имеют коммерческого характера, они должны быть вне рыночных отношений и финансироваться из средств государственного бюджета.

Исследование особенностей инновационной политики в АПК показывает, что существуют

основные принципы государственной политики инновационного развития:

- ориентация отраслей на инновационный путь развития на основе разработанной стратегии;
- создание условий для формирования развития и использования отечественного инновационного потенциала;
- развитие инновационной инфраструктуры и подготовка рабочих кадров [5, с. 788].

Основные принципы формирования рынка инновационной продукции:

- *наличие спроса на инновационную продукцию;*
- *разнообразие предложений и конкурентоспособность* – производство продукции растениеводства в различных почвенно-климатических, экономических, техногенных условиях не может быть удовлетворено одинаковыми или однообразными инновационными предложениями и требует разработки зональных и даже эксклюзивных подходов; потребитель должен иметь возможность выбрать свой научный вариант решения проблемы, а различные финансовые, инвестиционные возможности предусматривают также наиболее оптимальный выбор исполнителей, между которыми должна иметь место конкуренция;
- *возможность полного и качественного удовлетворения спроса на инновационную продукцию* – в отношениях производителей и потребителей не должно быть недобросовестного выполнения обязательств, иначе это будет иметь негативные последствия для обеих сторон;
- *организационная и экономическая самостоятельность, независимость и взаимовыгодные отношения* – все субъекты рыночных отношений свободны в принятии любого решения – о структурном построении, функциональной деятельности, выборе партнеров, условиях и формах взаимодействия;
- *правовая и социальная защищенность* – соблюдение патентного права и интеллектуальной собственности должно быть условием рыночных отношений.

Для формирования рынка инноваций, как и для любых товаров, необходимо отработать порядок определения их рыночной стоимости. Необходимо, чтобы на рынке было несколько объектов инноваций, которые можно сравнить друг с другом; была налицо полная и достоверная информация о качественных параметрах объекта продажи; продавец и покупатель имели экономическую заинтересованность, а их действия в свою очередь, должны быть экономически мотивированы.

Взаимодействие производителей инновационной продукции и потребителей можно пред-

ставить в виде различных схем. Первая схема предполагает отношения простой купли-продажи, вторая – определяет отношения, когда обсуждаются условия доработки новации (продавец помогает освоить новацию, предоставляет оплачиваемые услуги), третья схема определяет отношения, направленные на участие своими разработками и научными возможностями в интегрированных формированиях путем создания совместных предприятий, научно-производственных систем, ассоциаций, технопарковых инновационных структур [6, с. 47].

Внедрение инноваций происходит по инициативе разработчиков научно-технической продукции или потребителей. Прохождение научно-технической продукции от производителя к потребителю – сложный, многовариантный путь, в котором задействовано большое количество участников и применяются различные методы и формы взаимодействия. Процесс требует наличия времени, средств и других ресурсов. В процессе продвижения разрабатываются и принимаются решения, влияющие на качество информации, объем расходов и в итоге – на эффективность освоения инноваций и услуг на внедрение. Вся совокупность альтернативных решений, каналов продвижения (распространения), разнообразие форм и методов инновационной деятельности характеризуется как инновационный маркетинг.

С помощью маркетинговых действий обеспечивается информированность о потребности в продукции, услугах и ценах на них, определяется направление инвестирования, разрабатывается стратегия производственно-финансовой и научно-технической политики предприятия. Маркетинг дает возможность, с одной стороны, тщательно и со всех сторон изучить рынок, определить спрос на научную продукцию, сориентировать ее производителя на производство адресной продукции, с другой – активно воздействовать на рынок, обеспечивать формирование потребительских нужд.

Маркетинговые исследования дают возможность совместить и сбалансировать три фактора рыночных отношений.

1. Потребность общества в продукции сельского хозяйства (социальный фактор).
2. Потребность сельхозпроизводителей в научно-технической продукции (покупательский фактор).
3. Возможность научных организаций (предложения).

Оптимальное сочетание этих факторов обеспечивает востребованность научно-технической продукции.

Рынок инновационной продукции и инновационных услуг, как и любой другой рынок, яв-

ляется саморегулируемой системой. Однако инновационная деятельность не может происходить в неуправляемом режиме, и государство должно влиять на данный процесс [7, с. 356].

Приоритетные направления инновационной деятельности относительно аграрного сектора экономики включают формирование рынка новых продуктов и высоких технологий (новейшие ресурсосберегающие системы машин и механизмов, применение биотехнологий и компьютерной техники в производственном процессе и сферах его обслуживания), рост объемов производства сельскохозяйственной продукции и снижение затрат [8, с. 96].

Таким образом, государственное регулирование развития рынка инноваций должно включать формирование и реализацию единой государственной инновационной политики; законодательное и нормативное обеспечение инновационной деятельности; использование механизма государственных целевых программ по наиболее важным направлениям развития; содействие привлечению дополнительных источников финансирования научных исследований и внедрение инноваций; целевую поддержку научных исследований и инновационной деятельности; совершенствование налогообложения участников инновационных программ и предоставление возможности льготного кредитования, формирование системы освоения инноваций и содействие ее функционированию, обеспечение правовой охраны и защиты интеллектуальной собствен-

сти. Осуществление указанных мероприятий будет способствовать развитию рынка инноваций, экономическому росту страны и ее аграрного сектора.

ЛИТЕРАТУРА

1. Білозор Л. В. Особливості формування ринку інноваційної продукції в аграрній сфері // Л. В. Білозор // Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 106–112.
2. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : підручник / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
3. Саблук П. Т. Аграрная экономика и политика в Украине: итоги прошлого и взгляд в будущее : монография / П. Т. Саблук. – Т. 11. – К. : ІАЕ, 2001. – 484 с.
4. Імперативи розвитку економіки регіону : монографія / за ред. д. е. н., професора З. О. Адаманової. – Сімферополь : КРП «Видавництво «Кримнавчпед-держвидав», 2011. – 470 с.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 440-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 882–892.
6. Сытник В. П. Трансформация АПК в рыночных условиях / В. П. Сытник. – К. : ІАЕ, 2002. – 518 с.
7. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р. № 433-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 13. – С. 354–358.
8. Чабан В. Рынок инновационной продукции в АПК: проблемы и перспективы / В. Чабан // Ученые записки : сб. науч. работ. – К. : КНЕУ, 2006. – Выпуск 8. – С. 94–100.

УДК 336.1

Гвасалія Д. С.

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У роботі проаналізовано сучасний соціально-економічний стан України, згруповані та досліджені показники його оцінки, визначені шляхи покращення.

Ключові слова: соціально-економічний стан держави, соціальна держава, соціальний розвиток держави, доходи населення, витрати та заощадження населення.

В работе проанализировано современное социально-экономическое состояние Украины, систематизированы и исследованы показатели его оценки, определены пути усовершенствования.

Ключевые слова: социально-экономическое состояние государства, социальное государство, социальное развитие государства, доходы населения, расходы и сбережения населения.

The actual social and economic status of the state is analysed, the assessment indicators of a social and economic status of the state are grouped and investigated, the improvement ways of a social and economic status of the state are defined.

Key words: social and economic status of the state, social state, social development of the state, population income, expenses and population savings.

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України наша держава визначена як соціальна, актуальними та пріоритетними завданнями якої є створення гідних умов в суспільстві,

де кожна людина має можливість жити щасливо і заможнo [1; 2]. Для цього органи державної влади та управління мають реально оцінювати соціально-економічний стан країни, визначити

пріоритетні цілі та конкретні завдання соціального розвитку. Успіх трансформації у соціальній сфері залежить від загального соціально-економічного стану держави, під яким слід розуміти сукупність макроекономічних факторів, які забезпечують ефективне функціонування економіки країни та всебічний розвиток суспільства і людини.

Аналіз літератури. Підходи до оцінки соціально-економічного стану держави висвітлювалися в наукових працях таких вчених, як Л. А. Швайка [3], Л. О. Омелянович [4; 5], О. О. Недобега [6] та ін. Л. А. Швайка визначає чотири групи показників, за допомогою яких можна оцінити соціальний розвиток країни і регіонів. Л. О. Омелянович розглядає сучасний фінансовий стан України, відокремлює фактори соціальної дестабілізації, що загрожують цілісності та існуванню українського суспільства. О. О. Недобега [6] рекомендує систему показників для моніторингу соціально-економічного розвитку регіону, яка складається з підсистем інформаційного забезпечення, оцінювання, прогнозування, прийняття управлінських рішень. Динамічність соціально-економічного стану України потребує постійного комплексного розгляду.

Метою дослідження є висвітлення сучасного соціально-економічного стану України, проведення аналітичних оцінок та визначення рекомендацій щодо його покращення.

Виклад основного матеріалу. Серед вчених немає єдиної думки стосовно визначення показ-

ників оцінки соціально-економічного стану держави. Деякі автори розглядають відокремлено соціальні та економічні фактори. Так, Л. А. Швайка стверджує, що показники, які характеризують соціальний розвиток країни, поділяються на чотири групи: показники, які характеризують рівень життя; показники соціальної забезпеченості; показники, які характеризують демографічну ситуацію; показники стану трудових ресурсів [3, с. 258–261].

Л. О. Омелянович визначає наступні показники, за якими можна оцінити соціально-економічний стан держави: валовий регіональний продукт, обсяги промислового виробництва, обсяги сільськогосподарського виробництва, обсяги прямих іноземних інвестицій, обсяги інвестицій в основний капітал, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, рентабельність операційної діяльності, кількість суб'єктів ЄДПОУ, питома вага збиткових підприємств, доходи населення, середньорічна заробітна плата найманих працівників, зайнятість населення, рівень зареєстрованого безробіття населення, середньорічна чисельність найманих працівників, попит на робочу силу тощо [5, с. 40–47].

На нашу думку, доцільно узагальнити основні показники впливу на соціально-економічний розвиток країни. Причому деякі показники можуть бути віднесені як до групи соціальних, так і до групи економічних показників оцінки соціально-економічного стану держави, що знайшло відображення на рис. 1.

Рис. 1. Характеристика показників соціально-економічного стану держави.

Отже, оцінку сучасного соціально-економічного стану держави доцільно проводити за двома напрямками: економічний розвиток і соціальний розвиток.

До показників економічного розвитку, в першу чергу, слід віднести валовий внутрішній продукт, адже саме за допомогою цього показника можна оцінити ефективність та продуктивність функціонування економіки в цілому. Також важливими елементами оцінки економічного стану держави є обсяг реалізованої промислової продукції, обсяг продукції сільського господарства і обсяг продукції будівництва, оскільки саме ці показники дозволяють надати характеристику структурі економіки країни. Інвестиції в

основний капітал, в свою чергу, забезпечують розвиток економіки, а обсяг експорту та імпорту товарів свідчить про її залежність від інших економік світу.

Основними показниками соціального розвитку країни є доходи населення, витрати та заощадження населення, середньорічна заробітна плата найманих працівників, зайнятість населення, кількість безробітного зареєстрованого населення, середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів, тобто ті показники, за допомогою яких можна об'єктивно оцінити рівень життя громадян. Так, обсяги основних соціально-економічних показників України наведено в табл. 1 [7; 8].

Таблиця 1.

Основні соціально-економічні показники України за 2009–2011 рр.

Назва показника	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення (+,-),%	
				2010 від 2009	2011 від 2010
Економічні показники					
Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	913345	1082569	1316600	118	121
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.	591965,4	792899,1	1008313,2	133	127
Обсяг продукції сільського господарства, млн. грн.	153800	184940	265100	120	143
Обсяг продукції будівництва, млн. грн.	37886,8	43174,9	60454,3	114	140
Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	151777	150667	209130	99	138
Обсяг експорту, млн. дол. США	35602,9	46129,6	61950,2	129	134
Обсяг імпорту, млн. дол. США	40417,9	54087,6	74714,4	133	138
Сальдо торгівельного балансу (+,-), млн. дол. США	-4815	-7958	-12764,2	-	-
Соціальні показники					
Доходи населення, млн. грн.	897669	1101015	1251005	122	113
Витрати та заощадження населення, млн. грн.	897669	1101015	1251005	122	113
Середньорічна заробітна плата найманих працівників, грн.	1804,25	2095,33	2486,83	116	118
Зайнятість населення, тис. осіб	38556,5	38702,5	38840,4	100	100
Кількість безробітного зареєстрованого населення, тис. осіб	693,1	452,1	505,3	65	111
Середній розмір місячної пенсії, грн.	934,3	1032,6	1151,9	110	111
Кількість пенсіонерів, тис. осіб	13749,8	13721,1	13738,0	100	100
Кількість народжених, тис. осіб	510,6	512,5	497,7	100	97
Середня очікувана тривалість життя при народженні, роки	68,27	69,29	70,44	101	101

Як видно з табл. 1, протягом аналізованого періоду спостерігається збільшення всіх показників економічного стану держави, окрім інвестицій в основний капітал, які в 2010 р. зменшились на 1110 млн. грн., але вже у 2011 р. зросли на 58463 млн. грн. Валовий внутрішній продукт у 2009 р. становив 913345 млн. грн., а у 2010 р. – 1082569 млн. грн., тобто збільшився на 169224 млн. грн. Слід зазначити, що у 2011 р. подібна динаміка продовжилась і обсяг ВВП склав 1316600 млн. грн.

Такі зміни є доволі позитивними і обумовлені, в першу чергу, збільшенням обсягів проми-

слової, сільськогосподарської продукції та будівництва. Так, обсяг реалізованої промислової продукції у 2010 р. зріс на 200933,7 млн. грн., а у 2011 р. – на 215414,1 млн. грн.; обсяг сільськогосподарської продукції збільшився на 31140 млн. грн. і 80160 млн. грн. відповідно у 2010 і 2011 рр.; обсяги будівництва спочатку зросли на 5288,1 млн. грн., а у 2011 р. – на 17279,4 млн. грн.

Протягом 2009–2011 рр. відбувалось постійне збільшення експорту і імпорту продукції. Так, у 2010 р. експорт збільшився на 10526,7 млн. грн., а у 2011 р. – на 15820,6 млн. грн., імпорт же

збільшився на 13669,7 млн. грн. у 2010 р. і на 20626,8 млн. грн. у 2011 р. При цьому слід зазначити, що протягом аналізованого періоду імпорту завжди перевищував експорт, тобто мале місце негативне сальдо торгівельного балансу. Таке явище є доволі негативним, оскільки може привести до зростання ризиків на валютному ринку, а також уповільнення економічного зростання в цілому.

Серед соціальних показників також спостерігається позитивна тенденція. Виключення становила кількість безробітного зареєстрованого населення і кількість пенсіонерів. Ці показники зменшились на 241 тис. осіб і 28,7 тис. осіб відповідно. Доходи і витрати населення збільшились на 203346 млн. грн.; середньорічна заробітна плата у 2010 р. зросла на 291,08 грн. Зайнятість населення збільшилась на 146 тис. осіб, а середній розмір місячної пенсії – на 98,3 грн.

Тенденція 2010 р. мала продовження у 2011 р. Так, доходи і витрати населення у 2010 р. становили 1101015 млн. грн., а у 2011 р. – 1251005 млн. грн., тобто зросли на 149990 млн. грн. Середньорічна заробітна плата найманих працівників збільшилась на 391,5 грн., а кількість зайнятого населення зросла на 137,9 тис. осіб. Разом з цим відбулось збільшення безробітного населення на 53,2 тис. осіб і кількості пенсіонерів на 16,9 тис. осіб. Подібна ситуація спричиняє погані наслідки, оскільки збільшення безробітних безпосередньо призводить до зменшення страхових внесків до пенсійного фонду, а зростання кількості пенсіонерів – до збільшення видатків бюджету Пенсійного фонду.

Протягом аналізованого періоду спостерігається збільшення середньорічного розміру заробітної плати найманих працівників та середньомісячного розміру призначених пенсій. Так, у 2010 р. ці показники зросли на 291,08 грн. і 98,3 грн., відповідно, а у 2011 р. – на 391,5 грн. і 119,3 грн.

Незважаючи на те, що більшість соціально-економічних показників в країні мають тенденцію покращення, цього недостатньо, щоб забезпечити громадянам гідні умови життя. Так, згідно з «Докладом про розвиток людини 2011», за показником тривалості життя Україна займає лише 104 місце зі 169 країн [9]. Частка населення, що проживає за межею бідності в Україні, дорівнює 21,4% від загальної кількості населення, при цьому нормативне значення цього показника 10%. Мінімальний рівень погодинної заробітної плати, відповідно до стандартів ООН, повинен бути 3 долари, у нас в країні – 0,50 центів. Сьогодні Україна за виробництвом на 1 особу посідає 66 місце у світі. Енергоємність продукції в чотири рази нижча, ніж у розвинених країнах,

ступінь зносу основних засобів складає більш 50%. Середній вік їх експлуатації – понад 20 років [4, с. 258–261].

На думку Л. О. Омеляновича, на сучасному етапі розвитку України найсуттєвішими факторами соціальної дестабілізації, що загрожують цілісності та існуванню українського суспільства, є нестабільність економічної та політичної ситуації в країні; низький рівень життя переважної частини населення; незахищеність соціально вразливих груп населення; надмірна диференціація доходів; відсутність середнього класу як фундаменту стабільної справедливої держави; регіональні диспропорції умов життєдіяльності; проблема працевлаштування; занепад гуманітарної сфери (освіта, охорона здоров'я, культура, відпочинок, спорт і туризм); демографічна криза; різке загострення екологічних проблем [5, 45–46]. Ці проблеми загострюються й на сучасному етапі і потребують вирішення.

Наведені факти свідчать про негайну необхідність докорінно змінювати ситуацію, що склалася в державі, виводити соціально-економічну сферу на новий, якісно досконалий рівень функціонування, а саме: необхідно визначити поточні, перспективні, соціальні і економічні пріоритети; забезпечити детінізацію економічних відносин; сприяти розвитку фінансової системи держави; поступово забезпечити збільшення тривалості і рівня життя населення; сприяти досягненню соціальної справедливості в державі; забезпечити розвиток і захист внутрішнього ринку; перейняти позитивний зарубіжний досвід фінансування та підтримки соціальної сфери західноєвропейських країн; забезпечити якість виконання існуючих соціальних нормативів; поступово посилити макроекономічну фінансово-кредитну дисципліну.

Таким чином, аналіз сучасного соціально-економічного стану держави виявив кількісне збільшення майже усіх соціальних та економічних показників, серед яких валовий внутрішній продукт, обсяг реалізованої промислової продукції, обсяг продукції сільського господарства, обсяг продукції будівництва, інвестиції в основний капітал, обсяг експорту та імпорту, доходів населення, середньорічної заробітної плати та середнього розміру місячної пенсії та ін.

При цьому кількісне збільшення не призвело до якісної зміни стану суспільства. Рівень життя населення залишається низьким і не відповідає принципам соціальної держави, що спричиняє необхідність покращення соціальних стандартів якості життя громадян. Отже, сучасні реалії соціально-економічного розвитку держави відображають найголовніші принципи соціальної держави, до яких прагне Україна.

Перспективами подальшого дослідження в даному напрямі є дослідження соціальних стандартів якості життя громадян з урахуванням демографічної перспективи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про соціальні послуги»: за станом на 1 січня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : навч. посібник / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
4. Омелянович Л. О. Сучасні бюджетні тенденції / Л. О. Омелянович // Торгівля і ринок України. – 2010. – № 29. – С. 461–466.
5. Омелянович Л. О. Сучасний фінансовий стан українського суспільства / Л. О. Омелянович // Торгівля і ринок України. – 2009. – № 29. – С. 40–41.
6. Недобега О. О. Система моніторингу соціально-економічного розвитку регіону / О. О. Недобега // Вісник Дніпропетровського університету. – 2011. – № 10/1. – С. 34–41.
7. Соціально-економічний розвиток України за 2010 рік [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Соціально-економічний розвиток України за 2011 рік [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Національна доповідь про розвиток людини 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.org.ua>.

УДК 338.462

Кривенко В. С.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА СФЕРЫ ВЕТЕРИНАРНОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ

Дана стаття визначає фактори внутрішнього і зовнішнього середовища, впливає на стан і розвиток організаційно-економічного механізму сфери ветеринарного обслуговування. З метою урахування особливостей слабоформалізованих структурних областей застосована методологія когнітивного моделювання, яка дозволила отримати прогнози розвитку даних формалізованих систем і визначити стратегію перекладу ситуації в намічений цільовий стан шляхом формування альтернативних варіантів управління рішень.

Ключові слова: когнітивна модель, когнітивна карта, сценарний аналіз, слабоструктуровані системи, альтернативні рішення.

Настоящая статья определяет факторы внутренней и внешней среды, влияющие на состояние и развитие организационно-экономического механизма сферы ветеринарного обслуживания. С целью учета особенностей слабоформализованных структурных областей применена методология когнитивного моделирования, которая позволила получить прогнозы развития данных формализованных систем и определить стратегию перевода ситуации в намеченное целевое состояние путем формирования альтернативных вариантов управления решений.

Ключевые слова: когнитивная модель, когнитивная карта, сценарный анализ, слабоструктурированные системы, альтернативные решения.

This article determines the internal and external factors affecting the condition of the environment and the development of organizational and economic mechanism of the scope of veterinary services. To account for the structural features of weakly formalized methodology applied areas of cognitive modeling, which provided forecasts for these formal systems, and to define a strategy of transfer situation at the intended target state through the formation of alternative management decisions.

Key words: cognitive model, cognitive map, scenario analysis, semi-structured systems, alternative solutions.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування організаційно-економічного механізму сфери ветеринарного обслуговування підвержена впливowi мнозства факторов організаційного, економічного, соціального і даже політичного характера. Наявність складної системи взаимоотношень і зв'язей между

состоянием данной сферы, ее структурными элементами и внешней средой, отсутствие полной информации или неточность количественной и качественной оценки параметров такой системы позволяет отнести проблемы оценки эффективности функционирования организационно-экономического механизма сферы ветери-

нарного обслуживания к слабоструктурированным [1, с. 139; 2, с. 20–21].

Анализ литературы. Одним из новых направлений современной теории поддержки и принятия решений является когнитивное моделирование при исследовании управления слабоструктурированными системами и ситуаций. А. А. Кулинич, Т. Саати, Ю. Г. Федулов и другие, говоря о методах эффективного управления сложными системами, выделяют среди оправдавших себя на практике научных методов повышения эффективности управления в организационных, социально-экономических и политических системах когнитивное моделирование для решения слабоструктурированных проблем, которые часто встречаются при управлении сложными системами [3–6].

Когнитивное моделирование и когнитивные карты позволяют получить качественные прогнозы развития таких слабоформализованных

систем, как эффективность функционирования организационно-экономического механизма сферы ветеринарного обслуживания, и определить стратегию перевода ситуации в намеченное целевое состояние путем формирования альтернативных вариантов управляющих решений.

Целью данной статьи является выявление слабоструктурированных параметров организации ветеринарного обслуживания, нуждающихся в ускоренном развитии и требующих меры по их совершенствованию. А также определить последствия предлагаемых альтернативных решений.

Изложение основного материала. Эффективное формирование организационно-экономических отношений в сфере ветеринарного обслуживания зависит от сопутствующих условий, складываемых в сфере ветеринарной медицины, и от влияния внутренних и внешних факторов [2, с. 21–22; 7, с. 241] (табл. 1).

Таблица 1.

Элементы когнитивной карты влияния внешней и внутренней среды на эффективность функционирования организационно-экономического механизма ветеринарного обслуживания*.

Элементы внешней среды	Элементы внутренней среды
<ul style="list-style-type: none"> Наличие системы предприятий по переработке продуктов и сырья животного происхождения, экспорт и импорт. Уровень развития системы информационно-консультационного обеспечения ветеринарной службы. Несовершенство механизмов государственного регулирования отрасли. Уровень развития животноводства, экономическое состояние предприятий АПК и личных подсобных хозяйств граждан. Конкуренция на рынке труда и уровень миграции трудовых ресурсов вследствие мобильности интеллектуального потенциала и глобализации рынка труда сферы ветеринарного обслуживания. Уровень экономического развития государства и его конкурентоспособность на международном рынке. 	<ul style="list-style-type: none"> Инвестиции в сферу материально-технического обеспечения отрасли. Эффективность хозяйственной деятельности службы ветеринарной медицины. Уровень развития ветеринарной службы района, города. Состояние трудовых кадров отрасли ветеринарно-медицинского обслуживания (опыт, образование, стаж, профессионализм). Мотивация труда специалистов, уровень дохода ветеринарного врача, занятого в сфере ветеринарного обслуживания. Уровень научно-исследовательской деятельности в ветеринарной отрасли и состояние ветеринарного дела.

*Составлено автором.

Исследование причинно-следственных связей когнитивной модели будет неполным без предварительного анализа чувствительности всех ее элементов. Данный анализ впервые был предложен в конце 1970-х в рамках программы ЮНЕСКО «Человек и биосфера» Вестером и Хеслером, а впоследствии данный методологический инструмент был адаптирован и успешно применен в исследованиях социально-экономических систем. Выбор анализа чувствительности в качестве инструмента оценки параметров модели объясняется его полезностью с точки зрения осуществления моделирования и сценарного развития ситуации [8, с. 169; 4, с. 25].

Результатом экспертной оценки взаимодействия элементов системы «эффективность функционирования организационно-экономического механизма сферы услуг на примере ветеринарного обслуживания – элементы внутренней и внешней среды организационно-экономического развития сервиса ветеринарной медицины» явилась матрица ускорения, отражающая интенсивность изменения результативного признака при усилении действия факторного, а также матрица торможения, показывающая реакцию результативного признака при ослаблении (уменьшении) значения факторного [8, с. 24].

Степень взаимодействия и степень активности представляют базу для интерпретации роли каждого ключевого фактора, которую он играет в рамках системы [6, с. 321].

На основании анализа чувствительности и интерпретации факторов, согласно их потенциала влиять на систему, вся совокупность факторов была подразделена на категории [7, с. 91].

1. *Целевые факторы*, изменение или стабилизация которых является целью управления системы: эффективность хозяйственной деятельности службы ветеринарной медицины (фактор 1 – V1); уровень развития ветеринарной службы района, города (фактор 2 – V2).
2. *Факторы-индикаторы*, отражающие и объясняющие развитие процессов в проблемной ситуации: наличие системы предприятий по переработке продуктов и сырья животного происхождения, экспорт и импорт (фактор 4 – V4); уровень развития животноводства, экономическое состояние предприятий АПК и личных подсобных хозяйств граждан (фактор 3 – V3); конкуренция на рынке труда и уровень миграции трудовых ресурсов вследствие мобильности интеллектуального потенциала и глобализации рынка труда сферы ветеринарного обслуживания (фактор 10 – V10); состояние трудовых кадров отрасли ветеринарно-медицинского обслуживания (опыт, образование, стаж, профессионализм) (фактор 5 – V5); уровень научно-исследовательской деятельности в ветеринарной отрасли и состояние ветеринарного дела (фактор 12 – V12); уровень экономического развития государства и его конкурентоспособность на международном рынке (фактор 11 – V11).
3. *Управляющие факторы* – потенциально-возможные рычаги воздействия на ситуацию: инвестиции в сферу материально-технического снабжения отрасли (фактор 8 – V8); развитие системы информационно-консультационного обеспечения ветеринарной службы (фактор 6 – V6); механизмы государственного регулирования отрасли (фактор 7 – V7); мотивации труда специалистов; уровень дохода ветеринарного врача, занятого в сфере ветеринарного обслуживания (фактор 9 – V9).

Проведенный анализ матриц «ускорения» и «торможения» позволяет установить причинно-следственные связи между элементами системы, выявить силу влияния, перейти к построению когнитивной модели и сценарному анализу ситуации [4, с. 29].

Моделирование основано на сценарном подходе. Сценарий – это совокупность тенденций, характеризующих ситуацию в настоящий момент, желаемых целей развития, комплекса

мероприятий, воздействующих на развитие ситуации и системы наблюдения (индикации) параметров (факторов), иллюстрирующих поведение процессов [5, с. 270; 6, с. 359].

Систематизация расчетных данных представлена в протоколе испытаний, на основании которых построены графики изменения импульсов в вершинах.

Математическая модель импульсных процессов в матричном виде на знаковых графах может быть представлена рядом формул [9, с. 40]:

$Q_t = \{q_{it}\}_{t=1}^k, t = 0, 1, 2, \dots$ – вектор внешних импульсов, вносимых в вершины в момент времени;

$X_t = \{X_{it}\}_{t=1}^k, t = 0, 1, 2, \dots$ – вектор значений параметров вершин в момент времени;

$R_t = \{\Delta_{it}\}_{t=1}^k, t = 0, 1, 2, \dots$ – вектор параметров вершин в момент времени, который задается уравнением

$$R_t = X_t - X_{t-1}, t = 1, 2, 3, \dots$$

Изменения параметров вершин задаются уравнением

$$X_t = X_{t-1} + AR_{t-1} + Q_{t-1}.$$

Получим из последнего уравнения выражения для R_t :

$$R_t = A_{t-1} Q_0 + A_{t-2} Q_1 + \dots + IQ_{t-1},$$

где I – единичная матрица.

Импульсное моделирование представим кортежем $IP = \langle G, Q_i \rangle$, где G – когнитивная модель, а Q_i – вектор начальных импульсов в вершины. Задано количество тактов моделирования: $n = 6$, что позволяет определить вектора P_1, P_2, \dots, P_6 изменения значений параметров вершин в такты моделирования $n_1, n_2, n_3, \dots, n_6$ соответственно с помощью матричного анализа.

На оси абсцисс отмечаются такты моделирования ($n = 1, 2, 3, 4, \dots$), на оси ординат – изменение значений показателей (факторов) в относительных единицах. Для удобства визуализации и интерпретации результатов моделирования на рисунках представлены лишь целевые параметры системы и индикаторы, а также введены условные обозначения, используемые в графиках сценариев.

При этом сценарный анализ в рамках когнитивной модели, нацеленный на моделирование тенденций развития системы, предполагает задание целочисленных импульсов в активные вершины когнитивной карты и определение изменений значений вершин на соответствующих тактах моделирования [1, с. 143; 4, с. 34].

Под активными вершинами мы понимаем факторы – потенциальные рычаги воздействия на систему, выявленные ранее в рамках проведенного анализа чувствительности.

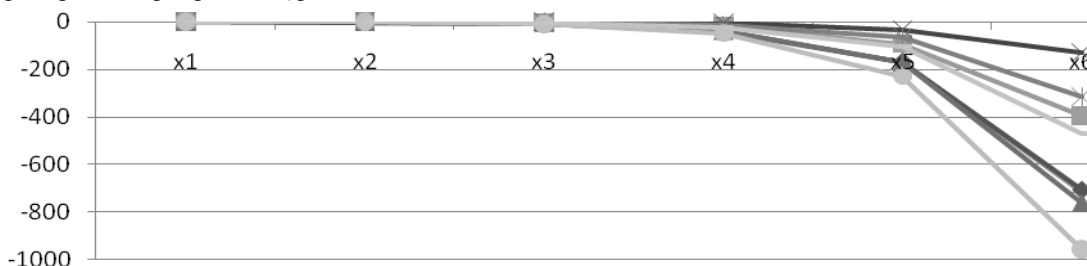
Сгруппируем результаты сценарного моделирования в виде табл. 2.

Таблица 2.

Результаты сценарного моделирования системы «эффективность функционирования организационно-экономического механизма ветеринарно-медицинского обслуживания – элементы внутренней и внешней среды организационно-экономического развития ветеринарного сервиса».*

Сценарий 1. Импульс поступает в четыре вершины V6, V7, V8, V9.

Информационно-консультационное обеспечение структурных элементов ветеринарной отрасли не развито и осуществляется стихийно, отсутствуют специализированные консалтинговые структуры ($q_{V6} = -1$), объем инвестиций в сферу материально-технического обеспечения отрасли недостаточен ($q_{V8} = -1$), реальная оплата труда ветеринарного специалиста значительно ниже, чем в других сферах обслуживания, этот разрыв продолжает увеличиваться ($q_{V9} = -1$), сохраняются государственные ассигнации на осуществление плановых ветеринарных мероприятий ($q_{V7} = +1$).

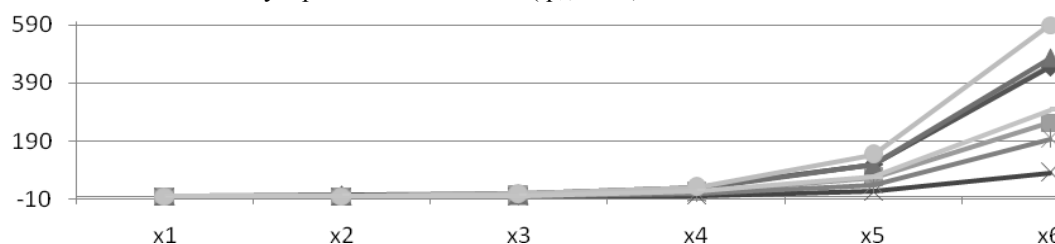
- V1 – эффективность хозяйственной деятельности службы ветеринарной медицины
- ◆ V2 – уровень развития ветеринарной службы района, города
- V3 – уровень развития животноводства, экономическое состояние предприятий АПК и ЛПХ
- ▲ V4 – наличие системы предприятий по переработке продуктов и сырья животного происхождения, экспорт и импорт
- ▼ V5 – состояние трудовых кадров сферы ветеринарного обслуживания
- V10 – конкуренция на рынке труда и уровень миграции трудовых ресурсов
- V11 – уровень экономического развития государства и его конкурентоспособность на международном рынке
- V12 – уровень научно-исследовательской деятельности в сфере ветобслуживания и состояние ветеринарного дела**

Представленная ситуация в целом соответствует текущему положению дел в отрасли. Отсутствие действенных механизмов повышения эффективности функционирования отрасли в целом ведет к обострению экономического кризиса в сфере ветеринарного обслуживания. Эволюционное развитие системы без резких спадов будет происходить до 3-го такта моделирования, сохраняя тенденции умеренного спада. После 4-го такта эта тенденция может приобрести обвальный характер.

Вывод. Для недопущения ухудшения ситуации в будущем, сохранения и улучшения существующих позиций необходимы меры по активизации потенциала квалифицированных кадров ветеринарного обслуживания. Альтернативы импульсных воздействий на факторы – потенциальные рычаги управления системой позволяют выбрать наилучший сценарий ее развития, соответствующий реально складывающимся условиям.

Сценарий 2. Импульс поступает в четыре вершины V6, V7, V8, V9.

Пусть увеличится объем инвестиций в сферу материально-технического обеспечения ветеринарного обслуживания ($q_{V8} = +1$), в сфере ветеринарного обслуживания развивается система консалтинга ($q_{V6} = +1$), сокращаются реальные денежные доходы специалиста, занятого в сфере ветеринарного обслуживания ($q_{V9} = -1$), уменьшится количество государственных дотаций ($q_{V7} = -1$).

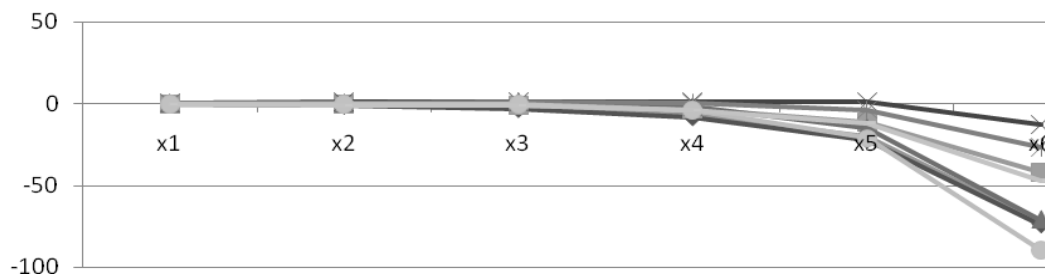

Увеличение объема инвестиций в материально-техническое обеспечение и развитие консалтинговых служб позитивно складывается на функционировании отрасли и существенно не реагирует на изменение других факторов. Отмечается тенденция экономического роста.

Вывод. Система реагирует на позитивные изменения одних рычагов управления без исправления негативного действия других. Сценарий показывает рост иллюзионных ожиданий к переменам и качественным улучшениям функционирования ветеринарной отрасли; изменения двух факторов приведут к переменам в будущем остальных двух факторов и системы в целом.

Сценарий 3. Импульс поступает в две вершины V7, V9.

Пусть изменение ситуации будет осуществляться исключительно административными рычагами – оптимизируется государственное регулирование ветеринарного обслуживания в части обеспечения гарантированного уровня дохода ($q_{v7} = +1$), и возрастает сумма бюджетных поступлений на проведение ветеринарных мероприятий ($q_{v9} = +1$).

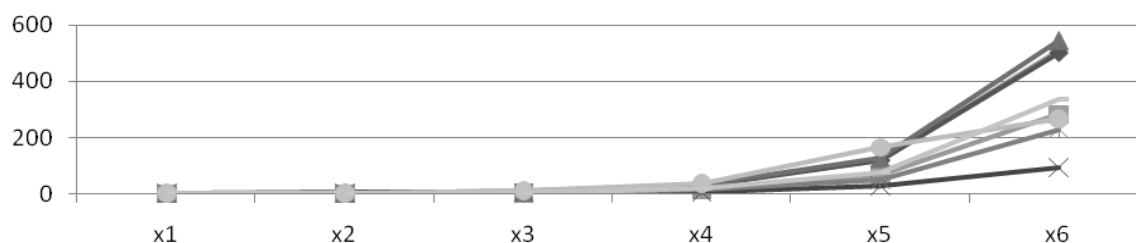

Административные методы не могут активно воздействовать на инертную систему. На 2-м, 3-м и даже на 4-м такте моделирования основные целевые элементы системы остаются практически без изменений и впоследствии начинают ухудшаться. Наблюдается экономический спад.

Вывод. Государственные ассигнации минимизируют общественные затраты на проведение плановых ветеринарных мероприятий; с одной стороны, они обеспечивают стабильность функционирования отрасли, с другой – при отсутствии рыночных стимулов в условиях наличия гарантированного уровня дохода снижается заинтересованность кадров в конечном результате труда, что в конечном итоге приводит к снижению эффективности функционирования данной системы.

Сценарий 4. Импульс поступает в три вершины V6, V8, V9.

На фоне роста инвестиций в отрасль ($q_{v8} = +1$) возрастает информационно-консультационное обеспечение сферы ветеринарного обслуживания ($q_{v6} = +1$), растет уровень денежной мотивации труда специалистов ($q_{v9} = +1$).

Рост показателей происходит довольно медленными темпами, только после 3-го такта наблюдаются существенные изменения, и уже на 4-м, 5-м такте моделирования возникает резкая динамика роста показателей, особенно целевых: эффективности хозяйственной деятельности ветеринарной службы и ее уровня развития в регионах страны.

Вывод. Наибольший эффект достигается при комплексном управляющем воздействии на систему факторов рыночного характера, которые связаны с активизацией инвестирования, консультационного обслуживания, должной мотивации труда специалиста, занятого в сфере ветеринарного обслуживания. Однако сфера ветеринарного обслуживания должна гарантироваться государственными поступлениями, что обеспечит качественное проведение ветеринарных мероприятий.

*Таблица составлена автором.

**Условные обозначения для всех сценариев когнитивного моделирования.

Выводы. Анализ результатов прогноза состояния системы «эффективность функционирования организационно-экономического механизма ветеринарно-медицинского обслуживания – элементы внутренней и внешней среды организационно-экономического развития ветеринарного сервиса» дает основание сделать вывод, что улучшение целевых факторов системы исключительно за счет мер государственного регулирования не обеспечивает стабильного роста эффективности функционирования организационно-экономического механизма ветеринарно-медицинского обслуживания (сценарий 3). Сохранение существующих тенденций или эволюцион-

ное развитие системы (сценарий 1) без управляющего воздействия на процессы усиливает спад экономических показателей отрасли. Наибольший позитивный эффект достигается за счет активизации рыночных и внутрихозяйственных механизмов (сценарий 4), причем отдача в виде роста факторов проявляется, начиная с 3-го такта моделирования. Рост инвестиций, информационно-консультационное обеспечение отрасли, усиление мотивации труда специалистов сферы ветеринарного обслуживания – эти факторы должны стать побудительными рычагами развития системы. Государственные меры также должны оказывать прямое воздействие на инве-

стиции, консалтинговые центры, мотивацию труда. Именно такой сценарий развития не противоречит правилам евростандарта в отношении государственной поддержки в развитии сферы ветеринарного обслуживания в разрезе отдельных регионов, областей и страны в целом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Поддержка принятия решений в слабоструктурированных предметных областях. Анализ ситуаций и оценка альтернатив / [А. Н. Аверкин, О. П. Кузнецов, А. А. Кулинич, Н. В. Титова] // Теория систем и управления. – 2006. – № 3. – С. 139–149.
2. Васильківський В. Реформування державної служби ветеринарної медицини та організація сервісного ветеринарного обслуговування / В. Васильківський // Ветеринарна медицина України. – 2001. – № 7. – С. 20–26.
3. Кулинич А. А. Методология когнитивного моделирования сложных плохо определенных ситуаций / А. А. Кулинич // Труды второй международной конференции по проблемам управления. – М. : ИПУ РАН, 2003. – С. 219–227.
4. Кулинич А. А. Интегрированная модель поддержки принятия решений в условиях неопределенности / А. А. Кулинич, Н. В. Титова // Труды института проблем управления. – М. : Институт проблем управления им. В. А. Трапезникова, 2005. – С. 19–38.
5. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати ; [пер. с англ.]. – М. : Радио и связь, 1993. – 320 с.
6. Федулов Ю. Г. Исследование социально-экономических и политических процессов с помощью когнитивных моделей / Ю. Г. Федулов, А. Б. Юсов, А. А. Матвеев. – М. : РАГС, 2004. – 465 с.
7. Сеньківський М. П. Правове регулювання ветеринарної справи в Україні / М. П. Сеньківський. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 296 с.
8. Коротков Э. М. Исследование систем управления / Э. М. Коротков. – М. : ДеКА, 2000. – 270 с.
9. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса / Л. Фестингер. – СПб. : Ювента, 1999. – 52 с.

УДК 336.224

Філенко А. С.

РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто податкові відносини в підприємницькій діяльності. Запропоновано податкові важелі зі стимулювання розвитку підприємництва в Україні.

Ключові слова: податкові відносини, податкове регулювання, податок, підприємництво.

Рассмотрены налоговые отношения в предпринимательской деятельности. Предложены налоговые рычаги по стимулированию развития предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: налоговые отношения, налоговое регулирование, налог, предпринимательство.

Considered tax relations in business. Proposed tax levers to encourage business development in Ukraine.

Key words: tax relations, tax regulation, tax, business.

Постановка проблеми. Розвиток підприємництва вимагає нових ефективних підходів до пошуку шляхів подолання кризових явищ у цій сфері, удосконалення механізму впливу держави на формування в країні сприятливих умов для його розвитку. Якісний механізм податкового регулювання відіграє важливу роль у створенні умов для ефективного функціонування підприємницького середовища, адже за допомогою податкових важелів забезпечується надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб, а також – встановлення оптимальних податків, які стимулювали б розвиток підприємництва.

Аналіз літератури. Огляд публікацій з питань впливу податкового механізму на підприємницький сектор України свідчить, що означена проблематика є актуальною, її дослідженню присвячені наукові праці відомих вітчизняних вчених О. Д. Василика, В. Л. Андрущенко, Г. І. Башня-

нина, В. С. Загорського, Ю. Б. Іванова, О. П. Кириленка, А. І. Крисоватого, І. О. Лютого та низки інших. Однак сучасна практика податкового регулювання вимагає комплексного дослідження фіскальних відносин, що виникають між державою і суб'єктами підприємницької діяльності, визначення впливу різних податкових механізмів на підприємницьку активність на засадах фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості.

Мета статті – дослідження стану та проблем застосування механізму податкового регулювання розвитку підприємництва з метою розробки рекомендацій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні ефективне функціонування підприємництва залежить від того, наскільки правильно організовано процес формування і використання його фінансових ресурсів механізмом державного регулювання. Ефективний вплив держави на підп-

приємницький сектор сприяє розвитку економіки, соціальної сфери та інших життєво важливих складових суспільного життя.

За економічним призначенням фінансові важелі, що використовуються в межах державної підприємницької політики, можна умовно розподілити на дві групи: перша – заходи податкового регулювання та сприяння самоінвестуванню підприємництва; друга – фінансово-інвестиційні методи державного впливу на бізнес [1].

Податкова система є базою стабілізаційної політики, яку проводить держава, і одночасно – головним знаряддям макроекономічної політики. За допомогою податків держава забезпечує себе необхідними фінансовими ресурсами для виконання своїх функцій. Податки як інструмент податкового механізму в ринковій економіці відіграють роль стабілізаторів, здатних активно регулювати податкове навантаження на економіку. Особливістю регулювальної дії податків є можливість впливати як на макроекономічну ситуацію в державі загалом, так і поведінку кожного господарюючого суб'єкта зокрема.

Маневруючи податковими ставками, пільгами, видами податків, базою оподаткування, держава створює умови для пришвидшеного розвитку різних галузей, видів діяльності, малого та середнього бізнесу, а також сприяє вирішенню актуальних для суспільства проблем.

Через систему податкових пільг держава має змогу стимулювати розвиток пріоритетних галузей економіки, захистити національного товаровиробника, розвивати інвестиційні джерела, досягти повної зайнятості тощо. Однак, намагаючись вирішити проблему надмірного податкового навантаження та адміністративного контролю, ділові одиниці можуть переносити відносини між споживачем та виробником, а також свої доходи у тіньовий сектор економіки.

Головне завдання податкового механізму, з одного боку, полягає у встановленні оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, а з іншого – у забезпеченні надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб.

Політика щодо оподаткування підприємництва повинна бути виваженою, тобто такою, щоб підприємцям вистачало власних фінансових ресурсів. Так, у розвинених країнах питома вага самофінансування підприємництва в загальних інвестиціях коливається у межах 55–85%. Такі частки самофінансування бізнесу стали можливими лише завдяки виваженій державній податковій політиці. Кожна країна встановлює межі рівня оподаткування в залежності від умов економічного розвитку. Законодавчо визначений граничний рівень оподаткування доходів підпри-

ємців у США становить 34%, Великобританії – 35%, Японії та Франції – 42%, Швеції – 52%, Німеччині – 53%. В Україні узагальнений показник податкової ставки становить майже 85% [2].

Відсутність діючих державних важелів та стимулів механізму підтримки розвитку підприємств обумовлює переливання коштів у тіньову економіку, яка в Україні є однією з найвищих у світі (понад 50%), та за кордон і, як наслідок, скорочення бюджетних надходжень. За цих умов на перший план виступає завдання відновлення та посилення регулюючих впливів податків.

Зауважимо, у податковій сфері сьогодні надзвичайно багато проблем. Це, зокрема, безсистемність змін у податковому законодавстві; наявність та істотне збільшення кількості необґрунтованих пільг та їх користувачів; значне розширення повноважень і функцій Державної податкової адміністрації; нівелювання місця та ролі фінансового обліку в системі управління підприємством [3]. Неузгодженість податкової політики, яка має здебільшого фіскальний характер і орієнтована на посилення тиску на кінцеві результати підприємницької діяльності, сприяє руйнуванню виробничої сфери та її економічного потенціалу.

Можна стверджувати, що основне завдання, яке стоїть перед державою, полягає у створенні такого механізму податкового регулювання, який забезпечував би надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб, а також – встановлення оптимальних податків, які не стримували б розвиток підприємництва.

Концепцією науково-технічного та інноваційного розвитку України відзначено, що для побудови ефективного механізму податкового регулювання необхідне скорочення значної частини неефективних індивідуальних пільг, спрямованих на конкретні підприємства, галузі, території. Водночас повна відмова від використання податкових пільг теж є недоцільною, оскільки вони забезпечують унікальні можливості для держави щодо цілеспрямованого вирішення різноманітних економічних проблем. Необґрунтовані податкові пільги порушують вимоги щодо дотримання принципу справедливості оподаткування, що веде до підризу довіри до самого фіскального інституту.

Як зазначається в Концепції [4], на зміну індивідуальним пільгам повинні прийти цільові інвестиційні пільги, що стимулюють інноваційну діяльність (пільги з податку на прибуток, на додану вартість): диференціації розмірів податкових пільг залежно від активності конкретних підприємств, організацій і окремих осіб в інноваційному процесі за умови щорічного збільшення

ними витрат на науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи не менш як на 25%; звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, що спрямовується підприємствами, організаціями, приватними особами до Державного інноваційного фонду України, Державного фонду фундаментальних досліджень, галузевих інноваційних фондів.

Застосування подібних пільг забезпечить ефективне поєднання інтересів держави та платників податків, про що свідчить їх активне використання у багатьох високорозвинутих країнах та країнах, що розвиваються. Особливо актуальним є створення системи пільгового оподаткування інноваційних підприємств, розробка ефективною політики стимулювання інноваційних процесів. Адже сьогодні в Україні високі податки стримують інноваційний розвиток підприємств, а реальні податкові стимули для підвищення їх інноваційної активності відсутні.

На думку І. М. Хандюка [5], пільги повинні застосовуватися залежно від обсягу впровадженої та реалізованої інноваційної продукції за шкалою, а саме:

- 1) застосування пільги для підприємств, обсяг реалізованої інноваційної продукції яких становить 25–50% від загальної кількості реалізованої продукції, у розмірі 10% від податку на додану вартість по операціях з продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), пов'язаних з виконанням інноваційних проектів, і 10% від податку на прибуток, одержаного від виконання інноваційних проектів;
- 2) для підприємств, у яких обсяг реалізованої інноваційної продукції коливається в межах 51–70%, розмір податкової пільги повинен становити 25%;
- 3) для підприємств з обсягом реалізованої інноваційної продукції понад 70% пільги становитимуть 50%.

Ми погоджуємось з такою думкою, оскільки саме ці кошти поступають на спеціальний рахунок підприємства і можуть використовуватися лише на фінансування інноваційної, науково-технічної діяльності і розширення власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз.

Встановлення обґрунтованих податкових пільг та знижок стимулюватиме приплив інвестицій в економічно відсталі регіони і створити сприятливий інвестиційний клімат для іноземного капіталу. Це можливе за умови застосування інвестиційних податкових пільг, які базуються на інвестиційному податковому кредиті та інвестиційній податковій знижці.

Інвестиційний податковий кредит, який широко використовують у західних країнах, є ефек-

тивним засобом стимулювання оновлення основних фондів. За своєю суттю інвестиційний податковий кредит є фінансуванням приватного бізнесу, а за змістом – це податкова знижка. Інвестиційний податковий кредит розраховується у відсотках від вартості обладнання і віднімається від суми податку або доходу, що оподатковується [5]. При цьому можливість отримання податкових пільг повинна визначатися окремим законодавчим актом для всіх господарюючих суб'єктів. На наш погляд, податкові пільги можуть надаватися лише з метою стимулювання виробничої та інвестиційної діяльності на початку становлення підприємств або за умови реалізації ними інвестиційних проектів. Однак податкові пільги повинні мати жорстке цільове призначення, бути обмеженими у часі, а їх надання повинно бути під жорстким моніторингом, щоб запобігти зловживань. В Україні не передбачено чітких правил, визначених на законодавчому рівні, ні щодо застосування інвестиційного податкового кредиту, ні щодо податкового кредиту на дослідження.

Не менш важливим напрямом удосконалення податкового механізму регулювання підприємництва є зменшення відрахувань частки прибутку держпідприємств до бюджету і спрямування таких коштів на інвестиції в модернізацію виробництва.

Стимулююча роль оподаткування в Україні гальмується недосконалістю механізму стягнення ПДВ (недосконалість законодавства про ПДВ, несвоєчасність бюджетного відшкодування ПДВ тощо). Більшість податкових порушень, що фіксуються органами Державної податкової служби, стосуються саме ПДВ.

Послаблення фіскального тиску може відбуватися шляхом зниження ставок податків на прибуток підприємств і додану вартість, а також нарахувань на фонд оплати праці.

Для стимулювання розвитку малого підприємництва необхідно удосконалити спрощену систему оподаткування цих підприємств, яка забезпечить стабільність та зрозумілість оподаткування на тлі загального оподаткування та полегшення податкового тягаря. А це сприятиме зростанню кількості суб'єктів малого підприємництва в Україні, стимулюватиме їх ділову активність.

Податкова політика держави повинна бути цілеспрямованою, системною, відкритою, виваженою, поступовою у часі та адаптованою до податкового законодавства ЄС.

Слід домогтися, щоб податки виконували усі властиві їм функції, у тому числі регулюючу та стимулюючу. Взаємодія стимулюючої та фіскальної функції податків повинна реалізуватися

через побудову оптимальної податкової системи, що передбачає поєднання наповнюваності бюджету зі збереженням зацікавленості підприємств у господарській діяльності.

Однією з важливих складових оптимізації податкових систем є радикальне посилення її впливу на формування повноцінних суб'єктів ринку і всієї інфраструктури, формування сприятливого інвестиційного клімату в офіційній економіці, забезпечення ефективного та безпечного вкладення капіталів, створення механізму захисту від знецінення коштів, створення конкурентного середовища як механізму реалізації найбільш ефективних господарських рішень.

Ось чому створення в Україні конкурентоспроможного податкового режиму – одне з основних завдань ефективного стимулювання розвитку підприємництва в межах держави та основна мета задля залучення іноземного капіталу.

Висновки. Податкова система України має яскраво виражений фіскальний характер, що знижує зацікавленість підприємств у позитивних результатах діяльності, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. Тому необхідно удосконалювати механізм податкового регулювання підприємництва.

Дієвим методом вирішення цього завдання є встановлення системи пільгового оподаткування для інноваційних підприємств; використання цільових інвестиційних пільг, що стимулюють інноваційну діяльність; застосування інвестиційних податкових пільг, які базуються на інвестиційному податковому кредиті та інвестиційній податковій знижці. Необхідно також удосконалити механізм сплати ПДВ шляхом диференціації ставок ПДВ за критерієм корисності товару, дозволити держпідприємствам спрямувати частки прибутку в модернізацію виробництва. Слід враховувати, що розвиток податкової системи має будуватись на науково обґрунтованих принципах і враховувати зарубіжний досвід.

Прийняття Податкового кодексу сприятиме збільшенню доходів підприємств та спрощенню

обліку і звітності, зниженню ставок та спрощенню механізму адміністрування податків. За рахунок створення єдиних правил ведення господарської діяльності та оподаткування очікуваним наслідком буде укріплення партнерських відносин між суб'єктами господарювання та державою, що призведе до збільшення надходжень бюджетів усіх рівнів.

Отже, застосування податкового механізму для стимулювання розвитку підприємництва можливе лише в разі дотримання таких принципів оподаткування:

- рівності і справедливості у оподаткуванні, що дозволить уникнути дискримінації платників податків щодо виду та обсягів діяльності;
- стабільності та прозорості податкового законодавства з метою встановлення незмінних умов оподаткування, зрозумілих усім платникам податків;
- узгодженості системного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державне регулювання економіки : навч. посібник / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2009. – 316 с.
2. Економічний розвиток і державна політика : навч. посібник / [Ю. Бажал, О. Мертенс, О. Кілієвич та ін.] ; за ред. Ю. Єханурова, І. Розпутенка. – К. : УАДУ, 2009. – 480 с.
3. Бурденко І. М. Податкова система як інструмент інноваційно-інвестиційного розвитку України / І. М. Бурденко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3(81). – С. 151–159.
4. Постанова Верховної Ради України «Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України» від 13.07.1999 р. № 916-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>.
5. Хандюк І. М. Роль пільгового оподаткування у стимулюванні інноваційних процесів в Україні / І. М. Хандюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємство в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2007. – № 606. – С. 324–328.

УДК 330.341.1

Хаїрова Е. А.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ В УПРАВЛІННІ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Стаття присвячена розгляду необхідності проведення державної інноваційної політики з метою формування регіональної інноваційної політики, виявленню пріоритетних напрямків в управлінні інноваційним розвитком регіону для підвищення економічного розвитку і конкурентоспроможності економіки регіону.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційний розвиток регіону, регіональна інноваційна система.

Статья посвящена рассмотрению необходимости проведения государственной инновационной политики с целью формирования региональной инновационной политики, выявлению приоритетных направлений в управлении инновационным развитием региона для повышения экономического развития и конкурентоспособности экономики региона.

Ключевые слова: *инновационная политика, инновационное развитие, региональная инновационная система.*

The article is devoted to the necessity of the realization of state innovation policy, with the purpose of formation of regional innovation policy, identification of priority directions in the management of the innovative development of the region in order to increase the economic development and competitiveness of the economy of the region.

Key words: *innovation policy, innovation development of the region, the regional innovation system.*

Постановка проблеми. Світовий досвід свідчить, що в умовах глобальної конкуренції детермінуючою функцією держави є управління науково-технологічним і інноваційним розвитком, спрямованим на формування національної інноваційної системи. Виходячи із цього, у якості прерогативи виступає реалізація інноваційної політики, яка забезпечує сталий економічний розвиток і високий рівень національної конкурентоспроможності.

На сучасному етапі розвитку світової економіки необхідність наявності державної політики, яка забезпечувала б державне регулювання всіх сфер господарювання економічної системи, продиктована часом. Значущість державного регулювання економіки України зростає у зв'язку з наявністю трансформаційних процесів, пов'язаних з переходом до ринкової системи господарювання і, відповідно, переорієнтацією всієї системи національного господарювання. Внаслідок чого актуалізується проблема підвищення конкурентоспроможності національних економічних систем і регіонів, що неможливо без формування і реалізації державної та регіональної інноваційних політик.

Аналіз літератури. Дослідженню питань формування і проблем функціонування національних і регіональних інноваційних систем присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених.

Так, З. О. Адаманова досліджує інноваційні фактори економічного розвитку в умовах глобалізації [1]. Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук розглядають проблеми забезпечення національної конкурентоспроможності на основі формування інноваційної моделі розвитку. В. М. Геєць досліджує особливості інноваційних стратегій України. Н. В. Апатова розглядає інноваційний розвиток у взаємодії зі сталим еколого-соціально-економічним розвитком; на основі цих позицій автором розроблена Концепція інноваційного розвитку АР Крим [2].

І. В. Бережна, Е. А. Міхуринська у своїй праці запропонували створення мобілізаційно-інноваційної моделі розвитку регіону як умови

соціально-економічного зростання, реалізація якої передбачає формування і розвиток високого освітницько-інтелектуального потенціалу, який слід розглядати як більш важливий ресурс, ніж інші виробничі фактори. Внаслідок цього освіта повинна послідовно перетворюватися в важливу соціальну цінність, що вимагає зміни виконання підходів і принципів здійснення державної освітньої політики, а головне – механізмів фінансування освітньої сфери [3].

Мета дослідження – формування засад регіональної інноваційної політики, виявлення пріоритетних напрямків в управлінні інноваційним розвитком регіону за для підвищення економічного розвитку і конкурентоспроможності економіки регіону.

Виклад основного матеріалу. Формування інноваційної політики держави здійснюється з урахуванням динамічного світового науково-технічного й інноваційного розвитку, особливостей соціального й економічного розвитку суспільства, політичних, законодавчих й бюджетних процесів. Виходячи із цього, інноваційна політика потребує перманентного коригування на основі моніторингу й прогнозування інноваційного розвитку світової і національної економічних систем. При цьому концептуальні основи державної інноваційної політики повинні мати довгостроковий характер і розроблятися відповідно до національної інноваційної системи.

На ефективність реалізації державної інноваційної політики впливає поглиблення міжнародної науково-технічної кооперації, яка призводить до інтернаціоналізації інноваційної діяльності; формування глобального інноваційного середовища; стрімкість комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок і, як наслідок, одержання конкурентних переваг, науково-технічного лідерства посередництвом збільшення інтелектуального капіталу.

Згідно з колективною думкою таких авторів, як В. Оникієнко, Л. Ємельяненко, І. Терон, державна інноваційна політика визначається як цілеспрямована діяльність держави по управлінню інноваційною сферою з метою утвердження кра-

їни як конкурентоспроможної високотехнологічної держави і на цій основі забезпечення стабільних темпів позитивної соціально-економічної динаміки й досягнення високих стандартів життя населення [4, с. 332].

Згідно із трактуванням З. Адаманової, державна інноваційна політика визначається як система точок зору, вимог, принципів, що визначають основні напрямки, форми заходів у сфері регулювання інноваційним процесом і управління науково-технологічним розвитком, а також сукупність методів і інструментів впливу держави на інноваційний процес на всіх рівнях національної економічної системи й суспільства [1, с. 296].

І. Павленко трактує поняття інноваційної політики як складової частини соціально-економічної політики, яка визначає цілі й пріоритети інноваційної стратегії і механізм її реалізації органами державної влади [5, с. 17].

Сучасна державна інноваційна політика України повинна включати здійснення наступних заходів:

- інтенсифікація технологічного оновлення виробництва, впровадження інноваційної моделі структурної перебудови економіки з орієнтацією на наукомісткі і високотехнологічні сектори економіки;
- диверсифікація джерел фінансування інноваційної діяльності (різних форм державного фінансування, збільшення частки корпоративного та венчурного фінансування, за допомогою застосування різного роду стимулів), організація ефективної системи контролю використання державних коштів; створення сприятливого інвестиційного клімату з метою підвищення інвестиційного зацікавлення іноземних інвесторів;
- розробка найбільш прийнятної стратегії інноваційного розвитку з урахуванням наявного науково-дослідницького та інноваційного потенціалу та особливостей національного соціально-економічного розвитку;
- активізація партнерства державного та приватного секторів, підвищення мотивації різних форм бізнесу до інноваційної активності, організація спільних наукових досліджень і розробок і їх подальша комерціалізація;
- активна організація моделі потрійної спіралі інноваційного розвитку: консолідація зусиль університету – бізнесу – влади, в якій університети стають активним економічним гравцем через створення наукових і технологічних знань та ефективної системи трансферу технологій;
- нормативно-законодавче та організаційно-управлінське забезпечення активізації інноваційного процесу, мобілізація наявних ресурсів,

підвищення ефективності системи державного управління інноваційним розвитком, інтенсифікація системи постійного моніторингу і прогнозування інноваційних процесів;

- розробка і реалізація ефективної державної регіональної інноваційної політики, з урахуванням регіональних пріоритетів і можливостей інноваційного розвитку, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності регіону;
- розвиток інноваційної інфраструктури для найбільш ефективної інтеграції наукового та виробничого секторів;
- розширене застосування кластерних ініціатив у інноваційно-виробничому процесі, спрямованих на активізацію інноваційного розвитку;
- формування інноваційної культури суспільства для підвищення попиту на інноваційні продукти і стимулювання інноваційної діяльності;
- державне стимулювання міжнародної науково-технічної та інноваційної кооперації, гармонізація з міжнародним законодавством у цій сфері в рамках національної інноваційної стратегії з метою входження в міжнародне інноваційний простір.

Здійснення ефективної державної інноваційної політики обов'язково передбачає розмежування сфер повноважень державних і регіональних органів управління інноваційною діяльністю з метою формування державної й регіональної інноваційної політики.

Формування інноваційної моделі розвитку регіону відбувається під дією загальносвітових і національних тенденцій з урахуванням регіональних інноваційних пріоритетів, що не суперечать державним і відповідають особливостям виробничого, ресурсного, кадрового й наукового потенціалу.

Ефективне управління інноваційним процесом неодмінно реалізується в рамках державної інноваційної політики на рівні регіону і є необхідним для реалізації таких заходів: координація наукових досліджень, безперервне нарощування інноваційного потенціалу, створення сприятливого інноваційного середовища взаємодії державних і приватних науково-дослідних установ, стимулювання інноваційної активності, удосконалення законодавчої бази, регуляція міжнародного співробітництва з метою підвищення конкурентоспроможності й досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку регіону.

Удосконалення механізму управління інноваційним процесом у регіоні передбачає проведення цілеспрямованих, системних, послідовних організаційно-економічних, інституціональних, правових дій для успішної реалізації інноваційної політики (рис. 1).

Рис. 1. Основні напрямки у сфері управління інноваційним розвитком регіону.

Основними заходами щодо формування регіональної інноваційної системи є:

- визначення пріоритетних напрямків інноваційного розвитку у рамках розроблення регіональної інноваційної стратегії;
- забезпечення перманентного розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалів регіону;
- створення додаткових структур у системі управління інноваційним процесом у регіоні;
- розширення мережі інноваційної інфраструктури;
- створення регіональних інноваційних кластерів для інтенсивного розвитку інноваційного підприємництва;
- підвищення рівня інноваційної культури в регіоні;
- здійснення моніторингу і прогнозування ефективності регіонального інноваційного розвитку;
- створення умов щодо розвитку інтелектуальних ресурсів регіону;
- організація міжрегіонального й міжнародного співробітництва у науково-технічному розвитку;

- формування ефективної регіональної інноваційно-інвестиційної політики;
- ефективне застосування державного регулювання й ринкових механізмів у інноваційній сфері.

Управління регіональним інноваційним розвитком у сучасних умовах з метою підвищення економічного росту передбачає проведення державною й регіональною владою комплексу заходів щодо підвищення інноваційної активності регіону й формування регіональної системи дифузії інновацій. Численні дослідження у сфері управління інноваційним процесом у промислово розвинутих країнах світу свідчать, що наявність розвинутого регіонального інноваційного потенціалу визначає ефективність розвитку інноваційної діяльності регіону. Під регіональним інноваційним потенціалом слід розуміти сукупність науково-технічних, матеріально-фінансових, кадрових, інституціональних та інших ресурсів регіону, використовуваних для інноваційної діяльності. Цілеспрямоване збільшення складових інноваційного потенціалу (збільшення фі-

нанування НДДКР, розвиток науково-дослідної бази, підвищення інвестицій в основний капітал і т. д.) створює умови для успішного інноваційного розвитку.

Таким чином, створення регіональної інноваційної системи передбачає всебічну підтримку інноваційно активних підприємств автономії (адміністративна, законодавча, фінансова, стимулююча); координацію діяльності всіх елементів регіональної інноваційної системи в напрямку інноваційного розвитку; виявлення найбільш перспективних джерел і способів фінансування інноваційних програм і проектів (приватне, венчурне фінансування); максимальне стимулювання розвитку наукових досліджень і розробок, організацію трансферу технологій і подальшу комерціалізацію інновацій; формування наукової й інноваційної інфраструктури для кращої організації інноваційного процесу; створення умов для динамічного розвитку малого інноваційного підприємництва.

Формування інноваційної політики регіону відбувається під впливом різних умов: організаційно-функціональних, економічних, політичних, законодавчих та інформаційних. Системна взаємообумовлена взаємодія цих умов являє собою загальний механізм, що приводить у дію реалізацію інноваційної політики. Основними складовими даного механізму є законодавчий блок, економічне забезпечення, кадрове забезпечення, інфраструктурне забезпечення, наука, система освіти, стимулюючий блок. У результаті синергетичної взаємодії всіх складових інноваційної політики виникає ефект мультиплікатора (від лат. multiplication – множення), що полягає в збільшенні ефектів (позитивних результатів, наслідків) від реалізації інноваційної політики на

рівень економічного розвитку регіону й підвищення конкурентоспроможності його економіки.

Висновки. Формування інноваційної моделі розвитку регіону відбувається під дією загальносвітових і національних тенденцій з урахуванням регіональних інноваційних пріоритетів, що не суперечать державним і відповідають особливостям виробничого, ресурсного, кадрового й наукового потенціалу. Тому інноваційну систему регіону можна розглядати як підсистему інноваційного сектору країни й соціально-економічної сфери регіону. Отже, створення інноваційної системи передбачає формування комплексу наукових, техніко-технологічних, соціально-економічних, правових умов для сталого розвитку економіки, підвищення життєвого рівня населення на основі трансформацій економіки регіону й створення конкурентоспроможної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаманова З. О. Инновационные стратегии экономического развития в условиях глобализации: монография / З. О. Адаманова. – Симферополь : Крымучпедгиз, 2005. – 504 с.
2. Апатова Н. В. Стратегия инновационного развития : [монография] / Н. В. Апатова. – Симферополь : ДИАЙПИ, 2010. – 294 с.
3. Бережная И. В. Инновационная модель развития региона как условие социально-экономического роста / И. В. Бережная, Е. А. Михуринская // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 121. – С. 12–17.
4. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, І. В. Терон ; [за ред. В. В. Онікієнка]. – К. : РВПС НАН України, 2006. – 480 с.
5. Павлиш Е. В. Інноваційна складова регіональної конкурентоспроможності : [монографія] / Е. В. Павлиш. – Донецьк : МПП «ВІК», 2008. – 184 с.

УДК 633.1:519.866

Чепурко В. В.

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ УСТОЙЧИВОСТИ ПРОИЗВОДСТВА И КАЧЕСТВА ЗЕРНА В РАЙОНАХ АР КРЫМ

Згідно з авторською методикою, проведено оцінку сталості виробництва основних зернових культур в районах АР Крим. Визначені зони найбільшого та помірного ризику досягнення сталих врожайів високоякісного зерна.

Ключові слова: сталість виробництва, тренд, врожайність, якість, зерно.

Согласно авторской методике, проведена оценка устойчивости производства основных зерновых культур в районах АР Крым. Определены зоны наибольшего и умеренного риска достижения устойчивых урожаев высококачественного зерна.

Ключевые слова: устойчивость производства, тренд, урожайность, качество, зерно.

According to the author's methodology the production sustainability of basic grains in the region of Crimea is evaluated. The zones of maximum and medium risk of sustainable yields of high quality grain achievement are identified.

Key words: production sustainability, trend, yield, quality, grain.

Постановка проблемы. Сельскохозяйственные предприятия представляют собой сложные системы, в которых взаимодействуют и переплетаются технологические и естественно-биологические процессы, продуктовые и финансовые потоки, экономические и социальные интересы. Устойчивость состояния и развития таких систем формируется под воздействием множества факторов, среди которых высоко влияние стохастически изменчивых погодно-климатических условий, обуславливающих колеблемость уровня производства и качества. Финансовое состояние предприятий во многом зависит от этих естественных колебаний уровня производства и качества, которые, в свою очередь, в условиях перехода к рыночной экономике формируются возможностями интенсификации производства, зависящими от финансового состояния предприятия.

Такая специфика природы устойчивого состояния и развития сельскохозяйственного предприятия объективно обуславливает необходимость системного управления его производственной устойчивостью. Для этого необходима объективная оценка возможностей устойчивого производства высококачественной продукции в соответствии с природно-климатическими условиями регионов.

Сельскохозяйственные товаропроизводители не могут непосредственно влиять на природно-климатические факторы, но должны обязательно их принимать во внимание в своей деятельности. Эти факторы нельзя отменить, на них невозможно непосредственно повлиять, их необходимо исследовать и учитывать в управлении производством. Такой характер действия природно-климатических факторов устойчивости производства обуславливает объективную необходимость адаптивного подхода в управлении ею.

За годы трансформационного периода произошли стихийные изменения в структуре и размещении производства сельскохозяйственной продукции. Десятилетиями складывающаяся структура посевных площадей под влиянием экономических и рыночных факторов кардинально изменилась. Например, если в 1986–1990 годах удельный вес зерновых в структуре посевов в Автономной Республике Крым составлял 45%, то в период рыночной трансформации он возрос до 80% [1]. Одновременно произошли негативные изменения в качестве продукции. В частности, удельный вес продовольственной пшеницы в структуре объемов ее заготовки, по сравнению со средним уровнем за 2002–2006 годы, в среднем за последние пять лет снизился на 36% и составил всего 41% [2].

Современный этап возрождения сельскохозяйственного производства, выполнения условий ВТО требует рационализации размещения зернового производства с целью стабильного и эффективного производства зерна высокого качества на основе адаптации к зональным почвенно-климатическим условиям. Это обуславливает необходимость оценки объективной дифференциации устойчивости производства и качества зерна в районах АР Крым.

Анализ литературы. Вопросам экономики производства зерна в Украине посвящено немало научных публикаций. Наиболее полно эта проблематика рассмотрена в работах В. М. Ганганова, В. Я. Месель-Веселяка, В. В. Олейника, В. П. Якобчука и многих других ученых [3–6]. Непосредственно применительно к условиям Крыма экономические аспекты зернового производства исследуются в работах К. А. Лебедева, В. И. Сафоновой [7; 8].

Вместе с тем проблема устойчивости урожаев и качества зерна в зависимости от природно-климатических условий изучена недостаточно, что и явилось аргументом для проведения данного исследования.

В основу методики оценки природно-климатической составляющей устойчивости производства положено исследование колеблемости урожайности сельскохозяйственных культур с помощью методов математической статистики, в частности, методов анализа динамических рядов, которые описаны в целом ряде публикаций (например, см. [9; 10]).

В этих и других работах по анализу динамических рядов основное внимание уделяется исследованию тенденций, и незначительно рассматриваются методы анализа колеблемости, в связи с чем требуются определённые модификации и уточнения приложений теории математической статистики в соответствии со спецификой предмета исследования.

По нашему мнению, заслуживает внимания предложение рассчитывать тренд симплексным методом линейного программирования, который позволяет минимизировать сумму модулей отклонений фактических значений от уровней тренда [11].

При этом методе линия тренда слабее реагирует на аномальные отклонения и проходит вблизи большинства точек, характеризующих преобладающую тенденцию. Сама линия тренда асимметрично делит фактическое поле динамики на области отрицательных и положительных отклонений. Причем, как правило, сумма положительных отклонений не равна сумме отрицательных, что позволяет сконструировать систему показателей, характеризующих нестабильность

динамики в дополнение к показателям устойчивости, полученных на основе метода наименьших квадратов.

В работе [12] представлена разработанная автором методика оценки колеблемости урожайности и зонально-отраслевого риска на основе системы коэффициентов и интегрального измерителя. В этой методике коэффициенты, характеризующие колеблемость на основе статистического тренда, дополнены измерителями, определяемыми на основе тренда, рассчитанного методом линейного программирования.

Цель данного исследования – определить основные направления совершенствования размещения производства зерна в АР Крым на основе оценки дифференциации устойчивости производства и качества зерна в районах полуострова.

Изложение основного материала. Методический подход к оценке устойчивости производства на основе расчета показателей его колеблемости предполагает следующую последовательность:

- по данным динамического ряда уровня производства либо урожайности с помощью метода наименьших квадратов рассчитывается уравнение тренда;

- определяются отклонения расчетных трендовых значений от фактических;
- на основе средних отклонений по модулю и среднего квадратического отклонения рассчитываются абсолютные и относительные показатели колеблемости;
- по данным того же динамического ряда рассчитывается линейный тренд и отклонения от него с помощью симплексного метода линейного программирования;
- рассчитываются коэффициенты колеблемости на основе отклонений от симплексного тренда, а также интегральный коэффициент риска;
- вычисляются показатели устойчивости.

Коэффициенты устойчивости определяются путем вычитания из единицы соответствующих коэффициентов колеблемости.

Принята шкала устойчивости по коэффициенту устойчивости. Если $U \geq 0,9$, то устойчивость высокая; если $0,8 \leq U < 0,9$, то устойчивость умеренная; при $0,6 \leq U < 0,8$ – устойчивость низкая; при $U < 0,6$ – устойчивость очень низкая.

По временным рядам урожайности зерновых культур за двадцатилетний период рассчитана система коэффициентов устойчивости производства (табл. 1).

Таблица 1.

Показатели устойчивости производства основных зерновых культур в АР Крым.

Коэффициенты устойчивости	Озимая пшеница	Озимый ячмень	Яровой ячмень	Кукуруза на зерно
по средним абсолютным отклонениям от тренда	0,864	0,885	0,841	0,848
по средним квадратическим отклонениям от тренда	0,824	0,854	0,801	0,802
к максимальному снижению уровня	0,721	0,741	0,666	0,732
по снижениям от симплексного тренда	0,882	0,889	0,839	0,886
по средним отклонениям от симплексного тренда	0,869	0,886	0,854	0,853
по среднему регрессивному снижению	0,776	0,796	0,720	0,793
в среднем (средняя геометрическая)	0,821	0,840	0,782	0,818

*Рассчитано автором на основании данных [1].

Коэффициенты устойчивости по абсолютным и средним квадратическим отклонениям от тренда, а также по средним и отрицательным отклонениям от симплексного тренда различаются несущественно и слабо дифференцированы между культурами. Устойчивость урожайности четырёх зерновых культур оценивается как умеренная.

Устойчивость к максимальным снижениям от уровня тренда, рассчитываемого с помощью метода наименьших квадратов и по среднему регрессивному отклонению от симплексного тренда, оценивается также как умеренная по озимой пшенице, озимому ячменю и кукурузе на зерно. Более значительные снижения урожайности в отдельные годы анализируемого периода

присущи яровому ячменю. В целом же проведенная оценка природно-климатической составляющей устойчивости производства основных зерновых культур позволяет обоснованно констатировать, что в среднем в Крыму существуют объективные возможности обеспечения их умеренно устойчивого производства.

Однако такой вывод вовсе не означает, что должна достигаться умеренная устойчивость урожаев во всех районах Крыма. Проведенная оценка природно-климатической составляющей устойчивости урожаев зерновых культур во всех районах Крыма свидетельствует о значительной её дифференциации в разрезе районов и культур (табл. 2).

Таблица 2.

Интегральные коэффициенты устойчивости урожайности зерновых культур в районах АР Крым.

Районы	Озимая пшеница	Озимый ячмень	Кукуруза на зерно
Бахчисарайский	0,840	0,840	0,830
Белогорский	0,783	0,787	0,793
Джанкойский	0,810	0,840	0,740
Кировский	0,770	0,790	0,680
Красногвардейский	0,831	0,822	0,742
Красноперекопский	0,690	0,750	0,790
Ленинский	0,745	0,729	0,670
Нижнегорский	0,813	0,801	0,760
Первомайский	0,790	0,750	0,650
Раздольненский	0,781	0,753	0,623
Сакский	0,790	0,790	0,790
Симферопольский	0,840	0,860	0,760
Советский	0,733	0,744	0,686
Черноморский	0,747	0,765	0,653

*Рассчитано автором на основании данных [1].

Во всех рассмотренных случаях устойчивость урожайности умеренная и низкая. Среди исследуемых зерновых культур наименьшее значение показателя у кукурузы на зерно. Лишь в Бахчисарайском районе устойчивость оценивается как умеренная, а в семи районах коэффициент находится в интервале от 0,7 до 0,8 и в шести – от 0,6 до 0,7. Устойчивость урожаев озимых зерновых согласованно оценивается как умеренная в пяти районах: Бахчисарайском, Джанкойском, Красногвардейском, Нижнегорском, Симферопольском. В остальных районах она низкая. Причем, если в среднем по Крыму коэффициенты устойчивости урожайности озимого ячменя и озимой пшеницы почти одинаковы, то в Ленинском, Первомайском и Раздольненском районах устойчивость урожайности пшеницы заметно выше, а в Белогорском, Кировском, Красноперекопском и Советском районах наблюдается противоположное соотношение.

Заслуживает внимания очевидное отсутствие прямой связи устойчивости урожайности пшеницы с уровнем качества и степенью его варьирования. Так, в Бахчисарайском, Джанкойском, Красногвардейском и Нижнегорском районах с 2007 по 2011 годы колебания удельного веса зерна 1–4 классов характеризуются очень высоким коэффициентом вариации – более 0,330. Указанные районы составляют группу, обеспечивающую качество пшеницы на среднем уровне (удельный вес продовольственного зерна в пределах 40–70%).

Аналогичные характеристики отличают Кировский и Советский районы, имеющие низкую устойчивость урожайности пшеницы. При низкой устойчивости производства средний уровень качества также обеспечивают Красноперекоп-

ский, Первомайский и Сакский районы при высокой вариабельности качества. В целом, средний уровень качества пшеницы в АР Крым обеспечивают 64% районов.

Принимая значение удельного веса продовольственных кондиций свыше 70% за высокий уровень качества зерна, следует отметить, что лишь в одном из пяти районов с умеренной устойчивостью урожайности пшеницы (Симферопольском) возможно среднее по устойчивости (коэффициент вариации 0,157) производство высококачественного зерна (удельный вес продовольственного зерна за 2007–2011 гг. в среднем 86,0%).

Основное производство продовольственной пшеницы сконцентрировано преимущественно в районах с низкими значениями коэффициента устойчивости урожайности: Белогорском, Раздольненском, Черноморском и Ленинском (удельный вес продовольственного зерна в среднем, соответственно, 79,8; 70,8; 70,5; 70,3% при коэффициенте вариации 0,115; 0,224; 0,247; 0,090). Указанные районы (за исключением Ленинского и Белогорского) за анализируемый период характеризуются высокой вариабельностью качества.

На преобладающей территории АР Крым возможность получения стабильных урожаев высококачественного зерна находится под негативным влиянием природно-климатических компонентов, сказывающихся на устойчивости урожайности и качестве, что требует дополнительных целенаправленных научно обоснованных действий по достижению их экономически целесообразных значений.

Оценка природно-климатической составляющей устойчивости производства зерновых

культур и динамики качества зерна в Ленинском и Черноморском районах, расположенных на противоположных оконечностях Крыма – Керченском и Тарханкутском полуостровах – свидетельствует об объективной проблематичности обеспечения устойчивой базы переработки на продовольственные и кормовые цели, а следовательно, нецелесообразности развития крупнотоварного животноводства (за исключением овцеводства) и размещения мощных объектов по переработке зерна.

В то же время низкий уровень вариабельности доли зерна, пригодного для продовольственных целей, при ее высоком абсолютном значении формирует благоприятные предпосылки развития в Ленинском районе небольших и средних перерабатывающих предприятий и предприятий с замкнутым производственным циклом.

Производство пшеницы первого класса качества достигалось в Красногвардейском, Краснопереконском, Нижнегорском, Первомайском, Сакском и Симферопольском районах, вместе с тем его общий удельный вес в среднем за анализируемый период составил лишь 0,12%. Возможность выращивания пшеницы второго класса реализуется во всех районах АР Крым, однако при низких объемах его заготовки (в среднем 5,7%). В целом можно констатировать недостаточное производство в регионе сильной пшеницы, пригодной для улучшения слабого зерна, и значительную неустойчивость ее объемов в разрезе последних пяти лет.

Без орошения в Крыму невозможно обеспечить устойчивое производство большинства видов продукции, что подтверждает оценка устойчивости урожайности культур на богарных землях (табл. 3).

Таблица 3.

Коэффициенты устойчивости урожайности зерновых культур на богаре в районах АР Крым.

Районы	Озимая пшеница	Озимый ячмень	Кукуруза на зерно
Бахчисарайский	0,840	0,840	0,830
Белогорский	0,783	0,787	0,785
Джанкойский	0,570	0,770	0,430
Кировский	0,730	0,730	0,680
Красногвардейский	0,824	0,811	0,656
Краснопереконский	0,670	0,750	0,790
Ленинский	0,739	0,711	0,601
Нижнегорский	0,766	0,768	0,649
Первомайский	0,710	0,740	0,650
Раздольненский	0,687	0,744	0,583
Сакский	0,780	0,790	0,580
Симферопольский	0,840	0,860	0,770
Советский	0,733	0,744	0,686
Черноморский	0,746	0,765	0,653

*Рассчитано автором на основании данных [1].

Совпадение показателя устойчивости урожайности на богаре с соответствующим интегральным коэффициентом в табл. 2 объясняется отсутствием в районе орошаемых площадей определенной культуры.

При наличии орошения устойчивость урожайности в богарных условиях ниже, чем в среднем по данной культуре. Если по озимым зерновым культурам, которые преимущественно выращиваются без орошения, снижение устойчивости на богаре за исключением Джанкойского и Краснопереконского районов не очень существенно, то устойчивость урожайности кукурузы на зерно уменьшается в значительной степени. В районах степного Крыма она характеризуется как низкая и даже очень низкая, что свидетельствует о нецелесообразности возделывания этой культуры без орошения.

Полученные в результате исследований и приведенные в таблицах коэффициенты устойчивости, отражающие природно-климатическую составляющую устойчивости производства, могут являться основой для управления устойчивостью производства в сельскохозяйственных предприятиях, а с учетом дифференциации районов АР Крым по качеству зерна также служить для принятия решений о размещении современных мощностей хранения продовольственного зерна, высокотехнологических комплексов глубокой переработки, комбикормовых заводов и крупных животноводческих комплексов.

Выводы. Условия АР Крым неоднородны по критериям устойчивости производства зерна и его качеству с преобладанием в разрезе районов низких значений коэффициента устойчивости урожайности (0,6–0,8), высокого и очень вы-

сокого (более 0,20) варьирования удельного веса продовольственного зерна в структуре объемов заготовки.

Наряду со средним по АР Крым качеством пшеницы (за 2007–2011 гг. доля продовольственного зерна 41%) в Белогорском, Ленинском, Раздольненском и Черноморском районах, отличающихся низкой устойчивостью урожайности, обеспечивается производство зерна 1–4 классов на уровне более 70%. Лишь Симферопольский район характеризуется умеренной устойчивостью производства при высоком удельном весе продовольственного зерна. Стабильность показателей качества в указанных районах неоднородна. Наряду с низким и средним варьированием удельного веса продовольственного зерна соответственно в Ленинском и Белогорском, в остальных районах имеет место сильная вариация качества. В целом, 64% районов АР Крым обеспечивают средний уровень качества пшеницы, шесть из которых характеризуются очень высокой и три – высокой вариабельностью качества.

Повышение устойчивости производства и качества зерна имеет мультипликативный эффект за счет повышения эффективности других отраслей сельского хозяйства и экономики за счет стабилизации обеспеченности отрасли животноводства высококачественными кормами, загруженности перерабатывающих мощностей высококачественным сырьем, что следует принимать во внимание при формировании и рациональном размещении производственно-территориальных комплексов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник «Сільське господарство АР Крим» / Головне управління статистики в АРК ; за ред. О.В. Нагнібеда. – Симферополь, 2000–2011.
2. Пояснительная записка по обследованию зерна основных культур, заготавливаемых в АР Крым / Крымская республиканская государственная хлебная инспекция. – Симферополь, 2000–2011.
3. Ганганов В. М. Економічна сутність і особливості розвитку зернового підкомплексу на продовольчому ринку / В. М. Ганганов // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2008. – № 4(47). – С. 33–40.
4. Месель-Веселяк В. Я. Ціновий механізм забезпечення зростання виробництва зерна в Україні (удосконалення науково-методичних підходів) / В. Я. Месель-Веселяк, О. Ю. Грищенко // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 48–52.
5. Олійник В. В. Собівартість зерна як чинник формування його конкурентоспроможності / В. В. Олійник // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. – 2010. – № 6. – С. 354–359. – (Сер. «Економіка АПК і природокористування»).
6. Якобчук В. П. Концептуальні аспекти формування зернового кластеру в регіоні / В. П. Якобчук, О. В. Захаріна // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 115–120.
7. Лебедев К. А. Организационно-экономический механизм развития зернопродуктового подкомплекса : теория, методология, практика : [монография] / К. А. Лебедев. – К. : ННЦ ИАЭ, 2009. – 272 с.
8. Сафонова В. И. Эффективность возделывания зерновых культур в агроформированиях АР Крым / В. И. Сафонова, Н. В. Молокова // Наукові праці ПФ НУБіП України «КАТУ» : Економічні науки. – 2012. – Вып. 141. – С. 187–196.
9. Айвазян С. А. Прикладная статистика и основы эконометрики / С. А. Айвазян, В. С. Мхитарян. – М. : ЮНИТИ, 1998. – 1022 с.
10. Кендэлл М. Временные ряды / М. Кендэлл. – М. : Финансы и статистика, 1981. – 199 с.
11. Чепурко В. В. Оценка устойчивости сельскохозяйственного производства с помощью линейного программирования / В. В. Чепурко // II-я Украинская научно-практическая конференция «Студент и преподаватель» : [материалы под общей ред. проф. В. Г. Дрюка]. – Симферополь : Южно-Украинский институт экономики и права при СГУ, 1996. – С. 83–87.
12. Чепурко В. В. Оцінка зонально-галузевого ризику аграрного виробництва / В. В. Чепурко // Економіст. – 2000. – № 6. – С. 74–77.

УДК 330.322.21

Шамилев Т. М., Сухтаева А. М.

ИНВЕСТИЦИОННАЯ КОМПОНЕНТА ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРОДУКТА

В статті досліджуються тенденції зміни реальних інвестицій в Українській економіці в залежності від змін внутрішнього валового продукту.

Ключові слова: інвестиції, іновації, тенденції змін, внутрішній валовий продукт.

В статье исследуются тенденции изменения реальных инвестиций в экономике Украины в зависимости от изменений её валового внутреннего продукта.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, тенденции изменений, валовый внутренний продукт.

Dependence of investment trends in Ukrainian economy on variation of national GDP is investigated.

Key words: investments, innovations, tendency of variation, gross domestic product.

Постановка проблемы. В современных условиях инвестиции являются важнейшим фактором развития экономики страны, определяя все её показатели как на микро-, так и на макроуровнях. Развитие национальной экономики в современном мире зависит от того, насколько масштабно внедряются инновации. От масштабности и эффективности инвестиционной политики зависит как состояние отраслей народного хозяйства, так и возможности реализации социальных программ. Таким образом, процессы, связанные с инвестиционной деятельностью, играют особую роль в экономике.

Анализ литературы. Вопросы, посвященные инвестиционной деятельности, рассматривались в работах ряда авторов. Управление инвестиционными ресурсами исследовалось в работах В. М. Гриневой, Я. Г. Крупки, А. А. Переседы [1–3]. Проблемы государственного регулирования инвестиционной деятельности изучались в работах Н. П. Денисенко и Т. Е. Воронковой [4]. Инвестиционной привлекательности посвящены работы А. Д. Капустина, В. М. Левкивского, В. В. Левкивского, О. А. Украинской [5; 6] и др.

Целью исследования является определение тенденций изменения реальных инвестиций в экономике Украины в зависимости от изменений её валового внутреннего продукта.

Изложение основного материала. В экономике Украины за прошедшие двадцать лет произошли глубокие изменения, связанные с преобразованием административно-командной системы в рыночную. Основой развития социалистической экономики являлся экстенсивный путь развития, отвергающий инициативу и предприимчивость, которые характерны для интенсивного типа развития в рыночной системе, так как связаны с хозяйственной самостоятельностью и экономической ответственностью всех субъектов. Главными проблемами административно-командной системы являлись отсутствие

конкуренции, уравниловка в доходах, функционирование экономики на основе плановых заданий, а не на основе спроса. Следствиями действия этих факторов являются ослабление роли научно-технического прогресса, слабый рост производительности труда и структурные деформации в экономике. Однако необходимо отметить, что экономика при административно-командной системе, которая подчинялась идеологии социальной защиты населения, в некоторых областях национального хозяйства достигла значительных результатов. Так, например, количество введенной в эксплуатацию жилой площади в 1990-м году превышает аналогичный показатель 2008-го года в 1,88 раза.

Причиной перехода от административно-командной системы к рыночной экономике явился кризис, невозможность и далее развивать экономику директивными методами. Различные страны бывшего социалистического лагеря по-разному преодолевали переход к рыночной экономике. Украина пошла по пути «шоковой терапии», когда сразу отказались от директивного планирования, централизованного распределения ресурсов, цены и тарифы на большую часть товаров и услуг стали формироваться на рыночной основе. «Шоковая терапия» оказалась тяжелым испытанием для экономики Украины, в которой произошли серьезные трансформации. Падение ВВП с 1990 по 1999 годы составило 59,2%. Наглядно это демонстрирует регрессионная модель, построенная по методу наименьших квадратов для индексов физических объемов ВВП Украины за 1990–2010 годы, которая отражает негативные прогнозные значения на ближайшие годы:

$$y = 109,159 - 6,016785151x - 2,20954325x^2 + 0,35391915x^3 - 0,016758282x^4 + 0,00025411x^5, \quad (1)$$

где x – временная координата;

y – значение текущего индекса ВВП к 1990 году (рис. 1).

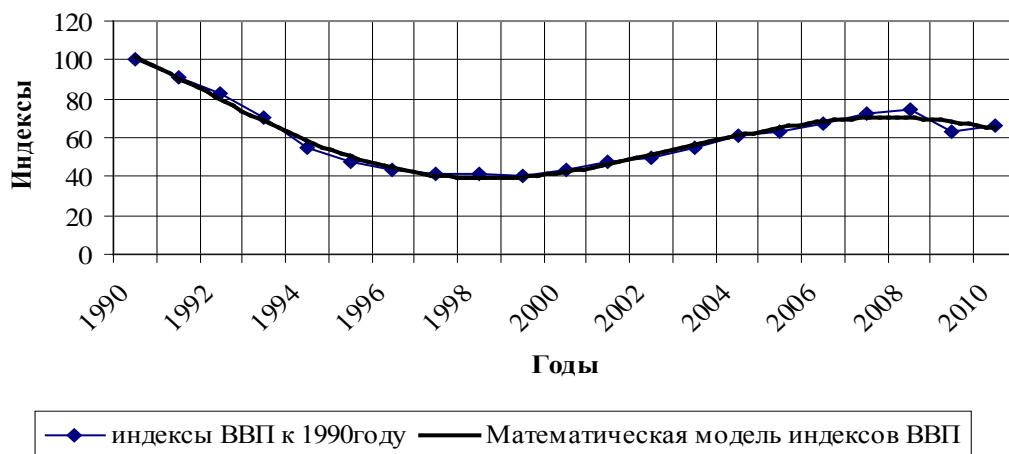

Рис. 1. Изменение индексов ВВП Украины относительно 1990 года.

*Составлено авторами на основе данных Госкомстата [7].

Сегодня Украина является страной с переходной экономикой. Как правило, кризисы в экономике связаны с каким-либо кризисным явлением. В странах бывшего социалистического лагеря с начала 1990-х годов происходило изменение всей системы товарно-денежных отношений. Кризисы в экономиках этих стран имели свою специфику. Каждая страна начала свое движение в бурном экономическом пространстве, пытаясь найти свое течение и свою гавань. Быстрее всего сориентировались страны восточной Европы и прибалтийские государства. Этому способствовал прежде всего менталитет жителей, приспособленный к рыночным отношениям. Государства, образованные на развалинах бывшего Советского Союза, за исключением прибалтийских, оказались не готовыми к резкому переходу к рыночным отношениям. Поэтому одним из основных ориентиров в начальный период явилось сохранение прежних экономических связей на постсоветском пространстве. Однако многие отрасли экономики, связанные с военно-промышленным комплексом, с развалом Союза утратили свою актуальность. В экономиках новообразованных государств начался спад.

Большая часть промышленной продукции, использующая энергоемкие технологии, не выдержала конкуренции с западными аналогами, и, как результат, в постсоциалистических странах произошло сворачивание промышленного производства. Основными экспортообразующими факторами стали сырье и материалы. Легче перенесли кризисные явления те страны, которые обладали большими сырьевыми ресурсами. Украина, в которой промышленное производство составляло значительную часть, оказалась в сложной экономической ситуации.

Падение ВВП Украины с 1990 по 1999 годы связано именно со сменой всей системы товарно-денежных отношений. Постепенный рост ВВП начался с 2000-го года, когда страна нашла свое место в мировой экономической системе координат.

В экономике Украины наблюдается мультипликативный эффект инвестиций, увеличивающий в кратном размере объем продукции, идущей на потребление. Тенденции влияния изменений инвестиций в основной капитал видны из отношения объемов инвестиций в основной капитал к объему ВВП (табл. 1).

Таблица 1.

Доля в ВВП средств, инвестируемых в основной капитал Украины.

Годы	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Доля в ВВП инвестиций в основной капитал, %	18,6	19,3	15,6	17	19,2	17,2	15,4	13,2	13,6	13,4	13,9
Годы	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Доля в ВВП инвестиций в основной капитал, %	15,9	16,5	19,1	21,9	21,1	23	26,1	25	16,6	13,8	15,7

*Составлено авторами на основе данных Госкомстата [7].

Вместе с тем, с уменьшением физических объемов ВВП уменьшается доля в нем инвестиций в основной капитал. При увеличении физических объемов ВВП доля инвестиций в нем увеличивается. Подобное отношение поведения ВВП и размеров инвестиций описывается моделью акселерации инвестиционных процессов. Согласно этой модели, тенденции изменения инвестиций в основной капитал в Украине можно связывать с изменением ВВП.

На внешние рынки Украина стала поставлять в первую очередь черные металлы и изделия из них, машины и оборудование, минеральные удобрения, другую продукцию химической отрасли, а также продукты растительного происхождения.

В табл. 2 приводятся показатели прироста индексов ВВП за 2001–2009 годы, а также объемы экспорта из Украины.

Таблица 2.

Динамика изменения приростов индексов ВВП и экспорта к 2001 году.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Индексы роста экспорта, %	100	114	146	208	220	245	314	446	248
Индексы роста ВВП, %	100	105,2	115,2	129,2	132,8	142,6	153,8	157,2	134,1
Прирост индексов экспорта, %	0	14	46	108	120	145	214	346	148
Прирост индексов ВВП, %	0	5,2	15,2	29,2	32,8	42,6	53,8	57,2	34,1

*Составлено авторами на основе данных Госкомстата [7].

Если через y обозначим прирост индекса ВВП с 2001 по годам, а через x – прирост индексов экспорта из Украины с 2001 по годам, то по

методу наименьших квадратов получим математическую модель в виде $y = 0,7 \cdot x^{0,78}$ (рис. 2).

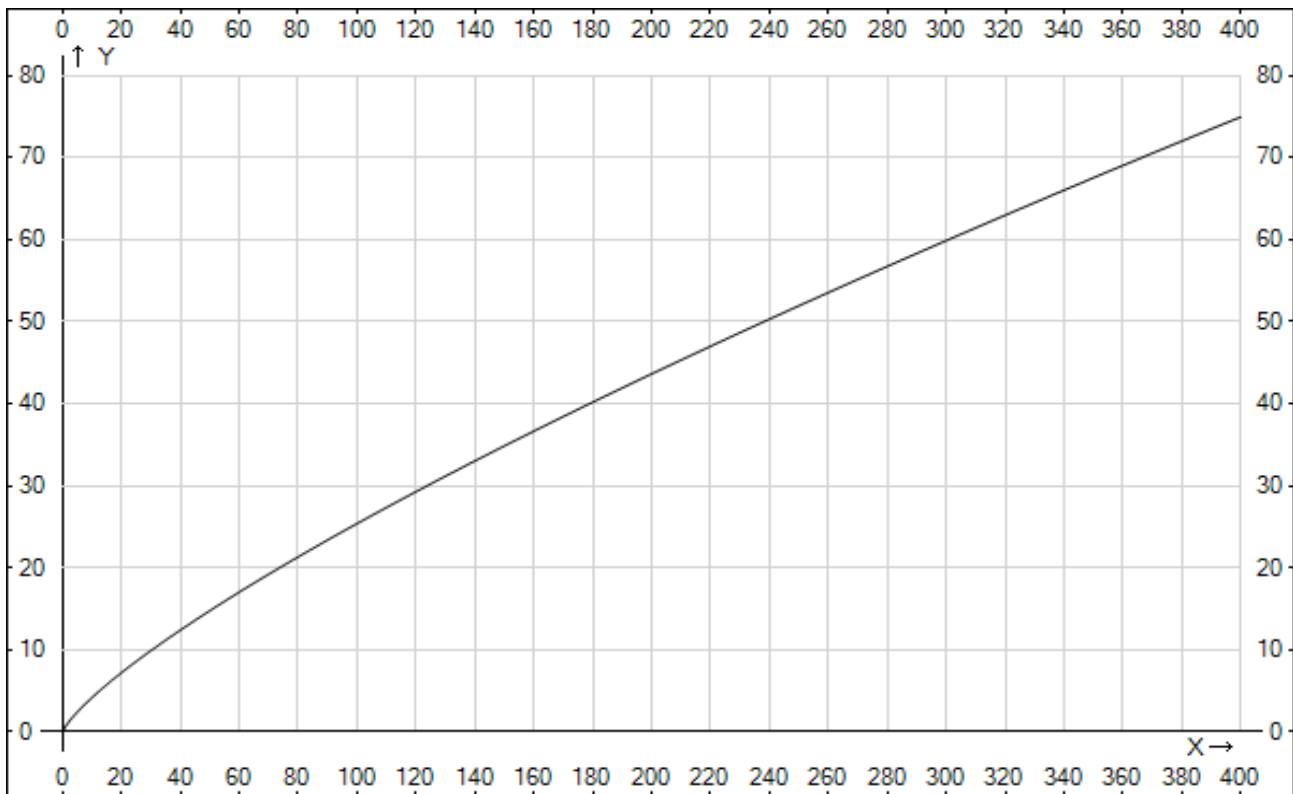

Рис. 2. График математической модели $y = 0,7 \cdot x^{0,78}$.

Экспорт товаров и услуг является, как известно, частью ВВП, рассчитанной по использованию (расходам). Полученная модель показывает, что динамика изменения ВВП в Украине за 2001–2009 годы зависела именно от объемов экспорта, что говорит об узконаправленном развитии национальной экономики Украины. Подобная зависимость всей экономики от экспорта продукции узкой группы отраслей указывает на ее слабость, т. к. чем более развитой является экономика страны, тем сильнее ее экономика диверсифицирована. Диверсификация должна коснуться, в первую очередь, межотраслевой структуры экономики. Обращает на себя внимание, например, тот факт, что в структуре ВВП в 2010 году доля продукции сельского хозяйства составляла 7,21%, в то время как доля операций с недвижимостью, аренда, инжиниринг и предоставление услуг предпринимателям составляет 11,06%. И это в Украине, известной своими зем-

лями сельскохозяйственного назначения, пока ещё не являющимися товаром и не формирующими стоимость продукта в сельскохозяйственном производстве, что снижает долю сельского хозяйства в экономике Украины. Диверсификация должна обязательно коснуться поставок на внешние рынки, а это напрямую зависит от конкурентоспособности произведенной продукции.

Повышение конкурентоспособности украинских товаров связано с переходом производств на рельсы высокотехнологичного развития. И в этом направлении важно не только изменение объёмов инвестиций в основной капитал, но особо важным фактором являются инновационные изменения, связанные с производством товаров и предоставлением услуг. По данным Госкомстата, удельный вес в ВВП Украины выполненных научных и научно-технических работ с 2000 по 2009 годы имеет тенденцию к снижению (табл. 3).

Таблица 3.

Наукоёмкость экономики Украины.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2011
Удельный вес выполненных научно-технических работ в ВВП, %	1,16	1,11	1,11	1,24	1,19	1,09	0,98	0,93	0,90	0,73

*Составлено авторами на основе данных Госкомстата [7].

Принято считать, что наукоёмкость экономики (часть затрат на выполнение научных исследований и разработок в ВВП страны) для её успешного развития должна составлять не менее 3%. В Японии наукоёмкость составляет 3,45%, в США – 2,79%, в ЕС (в целом) – 2%. Данные табл. 3 свидетельствуют о том, что экономика Украины движется в направлении технологического отставания.

Успешное интегрирование в глобальный рынок невозможно без инновационной активности предприятий Украины. Однако, по данным Госкомстата, удельный вес предприятий Украины, внедрявших инновации, уменьшился с 14,8% в 2000 году до 12,8% в 2011 году [7]. Кроме того, по данным Госкомстата, доля инновационной

продукции в общем объёме реализованной промышленной продукции в 2005 году составляла 6,5%, в 2010 и 2011 годах – по 3,8%, что говорит о низком уровне влияния инновационных технологий в промышленности [7]. При сохранении данной тенденции конкурентоспособность украинских товаров и услуг будет снижаться.

В этом контексте необходимы меры, направленные на усиление инновационной активности. Одной из таких мер, на наш взгляд, являются налоговые льготы предприятиям, внедряющим инновации.

Динамика доли инвестиций в основной капитал бюджетных и небюджетных (приватных) секторов экономики в ВВП характеризуется данными табл. 4.

Таблица 4.

Доля инвестиций в основной капитал в ВВП в бюджетном и приватном секторах.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Доля в ВВП бюджетного сектора в инвестициях в основной капитал, %	0,015	0,014	0,021	0,033	0,020	0,022	0,024	0,022	0,011
Доля в ВВП приватного сектора в инвестициях в основной капитал, %	0,13	0,14	0,15	0,17	0,18	0,19	0,22	0,21	0,14

*Составлено авторами на основе данных Госкомстата [7].

Как видно из табл. 4, наблюдается факт скачкообразного уменьшения доли бюджетных средств в период 2004–2005 годов. В то же время доля приватного сектора изменяется в полном соответствии с моделью акселерации инвестиционных процессов.

Данные свидетельствуют о том, что основная роль в увеличении основного капитала принадлежит приватному сектору. В то время как бюджетное финансирование подчиняется изменению политических приоритетов, приватный

сектор исходит из соображений экономической целесообразности.

Особый интерес для динамичного роста экономики представляет технологическая структура инвестиций в основной капитал. Средние значения (выраженные в процентах) частей инвестиций в основной капитал строительных и монтажных работ, оборудования, инструмента и инвентаря, а также других капитальных работ и затрат за 1990–2005 годы менялись в соответствии с изменениями ВВП (табл. 5).

Таблица 5.

Технологическая структура капитальных вложений.

Период	Инвестиции в основной капитал, %	Строительные и монтажные работы, %	Оборудование, инструменты, инвентарь, %	Другие капитальные и затраты, %
1990–1994	100	46,2	36,6	17,2
1995–1999	100	55,6	37	7,4
2000–2005	100	41,66	52,17	6,17

*Составлено авторами на основе данных Госкомстата [7].

За прошедший 15-летний период во время спада экономики больше инвестиций вкладывалось в пассивную часть (здания, сооружения), а в годы подъёма экономики большая доля инвестиций приходится на активную часть основных фондов (машины и оборудование). В то же время с ростом экономики увеличивается доля

строительных и монтажных работ в ВВП. Так, если в 2000 году их доля в ВВП составляла 6%, то в 2005 году – уже 9%.

Динамику изменения объёмов выполненных строительных работ (в фактических ценах) наглядно демонстрирует табл. 6.

Таблица 6.

Объем выполненных строительных работ по Украине (в фактических ценах)
по отношению к ВВП.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Доля строительных работ в ВВП, %	4,95%	4,43%	4,97%	5,62%	5,78%	6,98%	7,42%	6,79%	4,14%

*Составлено авторами на основе данных Госкомстата [7].

Как видно из вышеприведенной таблицы, с ростом ВВП происходит рост инвестиций в строительство, а с уменьшением ВВП – наоборот. Инвестиции в строительство изменяются в соответствии с моделью акселерации инвестиционных процессов.

Инвестиции в основной капитал являются важнейшим инструментом, обеспечивающим рост производительности труда. Решающим фактором роста производительности труда является фондовооруженность (табл. 7).

Таблица 7.

Фондовооружённость труда в промышленности.

	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008	2009	2010
Фондовооружённость труда в промышленности, грн./чел.	72903	83489	91945	106586	116714	205143	244201	369042	404246

*Составлено авторами на основе данных Госкомстата [7].

Увеличение и обновление основных фондов в промышленности позволяет одновременно уменьшать количество наёмных работников. Как видно из приведенной таблицы, за 2001–2010 годы имела место устойчивая тенденция увеличения фондовооружённости (объём основных средств промышленности в расчете на одного наёмного работника).

Результаты инвестиций в основной капитал в промышленности отражаются и на таком показателе, как фондоотдача, тенденции изменения которой совпадают с тенденциями инвестиционных процессов: в период роста ВВП она увеличивалась, а в период снижения – уменьшалась.

Выводы.

1. Рост или снижение ВВП Украины прямо зависит от объёмов экспорта. Необходимо развивать внутренний рынок Украины, что позволило бы увеличить рост ВВП и обеспечить стабильное развитие экономики и при негативных внешних тенденциях. В целях обеспечения динамичного роста ВВП страны следует увеличивать объем инвестиций в производственную сферу.

2. Необходимо государственное регулирование инновационной направленности инвестиций, повышающее заинтересованность предприятий в инновациях. Учитывая, что основную долю инвестиций обеспечивает частный сектор (предприятия и организации, средства населения), ко-

торый исходит из соображений экономической целесообразности, необходимо также создание благоприятных условий для развития малого и среднего бизнеса.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гриньова В. М. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності : [монографія] / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко ; [за ред. В. М. Гриньової]. – Харків : ХДЕУ, 2002. – 464 с.
2. Крупка Я. Д. Прогресивні методи оцінки та обліку інвестиційних ресурсів : [монографія] / Я. Д. Крупка. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 354 с.
3. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 1998. – 392 с.
4. Денисенко М. П. Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні / М. П. Денисенко, Т. Є. Воронкова // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 1(51). – С. 1–6.
5. Капустін А. Д. Шляхи формування привабливого інвестиційного клімату регіонів України / А. Д. Капустін., В. М. Левківський, В. В. Левківський // Економіка і управління. – 2010. – № 2. – С. 27–33.
6. Украинская О. А. Основные аспекты инвестиционной привлекательности субъектов реального сектора экономики Украины / О. А. Украинская // Економіка і організація управління. – 2011. – № 1. – С. 105–109.
7. Официальный сайт Государственного комитета статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПОДАТКОВИМИ МЕХАНІЗМАМИ

Розглянуто складові регулювання економіки податковими механізмами. Запропоновано етапи розроблення і здійснення податкового регулювання.

Ключові слова: податкові механізми, регулювання економіки, податкове навантаження, податкове законодавство, податок, збір.

Рассмотрены основные налоговые механизмы регулирования национальной экономики. Предложены этапы разработки и внедрения налогового регулирования.

Ключевые слова: налоговые механизмы, регулирование национальной экономики, налоговая нагрузка, налоговое законодательство, налоговый сбор.

This article is about elements of economy regulation due to tax mechanisms. It is proposed the stages of working out and realization of tax regulation.

Key words: tax mechanisms, economy regulation, tax pressure, tax legislation, tax, charge.

Постановка проблеми. Кожна структура бізнесу являє собою економічну систему, елементи якої взаємопов'язані і становлять певну цілісність. Функціонування підприємств здійснюється в системі регіону, держави. З метою ефективного об'єднання цих складових і позитивного економічного поступу використовуються податкові заходи. Значення того чи іншого податкового механізму в різних системах змінюється, але підоснова як в ієрархічному, так і в часовому аспекті залишається ключовою і направлена на економічний розвиток.

Аналіз літератури. Безперечними є досягнення вітчизняної фінансової науки у сфері податків, викладені в роботах А. І. Озерова, М. М. Алексєєва, В. А. Андрущенко, В. В. Буряковського, О. Д. Василика, А. І. Крисоватого, П. А. Лайка, В. М. Мельника, В. М. Опаріна, Н. С. Прокопенко та ін.

Для розроблення та впровадження системного підходу при організації податкового регулювання необхідно досліджувати теоретичні і практичні основи розвитку регулювання економіки податковими заходами. Без освоєння податкового регулювання неможливо вирішити низку податкових проблем і аспектів у процесі активізації економічних процесів та інтеграції України у світову економіку.

Мета статті – дослідити функціональні особливості регулювання економіки податковими механізмами, з'ясувати особливості активізації економіки через податкові заходи, визначити податкові регулятори, які впливають на розвиток бізнесу.

Виклад основного матеріалу. При розробленні податкового законодавства щодо застосування податкових механізмів значну роль відіграє однозначне трактування понять «податок», «збір», «мити», оскільки від цього на практиці

залежить розподіл податкового навантаження по вертикалі та горизонталі. Розрізнити ці поняття потрібно, оскільки до них застосовуються різні правові режими.

У реальному податковому механізмі податків – безвідплатний платіж у формі примусового стягнення з платника податків; збір – обов'язковий внесок, сплата якого є однією з умов здійснення виплат на користь платників зборів або отримання певних прав; мито – відповідна обов'язкова плата за здійснення державними й іншими органами юрисдикції дій на користь заявника. В українському податковому законодавстві поняття «збір» і «мити» чітко не розмежовані. Ми вважаємо, що, згідно з визначенням збору [1], державне мито можна класифікувати як збори. Нині у вітчизняній податковій практиці відносно регулювання економіки податковими механізмами одні податки закріплені за певними ланками бюджетної системи, інші – частково надходять до бюджетів різних рівнів. Частка податкових надходжень до бюджетів різних рівнів устанавлюється залежно від особливостей формування бюджету та бюджетно-податкової політики. Взаємодія бюджетів усіх рівнів і спільність бюджетної системи країни забезпечуються за допомогою податкових механізмів.

Податки, надходження від яких закріплюються за певним бюджетом, мають статус закріплених прибуткових джерел. Надходження місцевих податків акумулюються в місцевих бюджетах (за місцем реєстрації платника або об'єктом оподаткування).

Бюджетоутворювальні податки становлять державний бюджет. Значна частка в загальному обсязі податкових надходжень – це надходження від податку на прибуток, ПДВ, податку на доходи фізичних осіб. Побудова системи регулювання економіки податковими механізмами [2] по-

винна відповідати вимогам системної побудови складних процесів і визначати послідовність (алгоритм) дій у процесі регулювання економіки.

Для розуміння сутності податкових механізмів регулювання економіки необхідно чітко визначити його функціональні складові. Функції регулювання багатоманітні. З одного боку – це всі сфери діяльності, з іншого – це конкретні функції стосовно окремих сфер діяльності.

Представник класичної школи А. Файоль [3] ще на початку ХХ століття виділив п'ять загальних функцій регулювання економіки за допомогою планування, організації, розпорядження, координації та контролю.

Усі ці функції пов'язані між собою: податкове прогнозування (бюджетно-податкове, корпоративне); організація використання податкових механізмів; розпорядження про застосування податкових механізмів; аналіз і оцінка використання податкових механізмів; координація заходів податкового регулювання; державний контроль; фінансовий контроль; податковий контроль (бюджетно-податковий, корпоративний).

У сфері регулювання економіки податковими механізмами планування є визначальною функцією.

Із планування розпочинається цикл регулювання економіки при застосуванні податкових механізмів. При податковому регулюванні планування супроводжується прогнозуванням, тобто науково обґрунтованою думкою про можливий стан об'єкта в майбутньому і (або) про альтернативні шляхи та терміни їх здійснення [4; 5]. Завдання податкового планування (прогнозування) розрізняються залежно від об'єкта управління (наприклад, галузі, регіону або підприємства).

У зв'язку з цим ми погоджуємося, що податкове планування розподіляється на бюджетно-податкове та корпоративне [6]. Метою першого є наповнення бюджетів різних рівнів, другого – оптимізація податкових платежів.

У теорії регулювання економіки податковими механізмами є така функція, яка пов'язана з плануванням – функція регуляції, що включає в себе такі складові, як організація, розпорядження і координація [7–10].

У процесі регулювання ця функція є взаємопов'язувальною ланкою між плануванням і контролем. Контроль – заключна функція управління оподаткуванням. Під контролем у даному разі ми розуміємо процес, що забезпечує досягнення планових завдань (своєчасність і повноту сплати податків і зборів), покладений на податкові органи. Контроль покликаний шляхом зворотного зв'язку постійно надавати інформацію про виконання підприємствами, регіонами планових завдань і відповідність дій платників податків по-

датковому законодавству. В українській системі оподаткування функція контролю була передбачена з моменту введення її в дію.

Разом з тим необхідною умовою ефективного податкового регулювання є державний, фінансовий і податковий контроль. Податковий контроль – заключна функція податкового менеджменту. Податковий контроль охоплює економіку по вертикалі та горизонталі, забезпечуючи дотримання правил обліку і звітності, порядку сплати податків і зборів, законодавчих основ оподаткування та надходження податків і зборів до бюджету.

Слід відмітити, що в умовах нестабільної політичної й економічної ситуації, змін податкового законодавства податкові органи держави все ж забезпечують зростання податкових надходжень на основі постійного вдосконалення і підвищення ефективності контрольної роботи.

Основними недоліками податкової системи України є відсутність цілісної концепції її побудови та правового підґрунтя організації податкових відносин; зосередження на фіскальній ролі податків із втратою регулюючого впливу; можливість ухиляння від сплати податків; скорочення податкових надходжень; сприяння розширенню тіньового сектора економіки.

Оцінювання результативності діючої податкової системи дає можливість окреслити контури оптимальної системи державного регулювання збору податків з врахуванням соціально-економічної ситуації в Україні і стратегічних завдань реформування нашої економіки. По-перше, основою збільшення податкових надходжень до державного бюджету повинне бути розширення бази оподаткування та легалізація тіньового сектору економіки. По-друге, податкова система має забезпечити рівномірність податкових надходжень, що тісно пов'язано з економічною стабільністю та сталим розвитком виробництва. По-третє, ця система повинна базуватися на економічно обґрунтованих податках і податкових ставках, щоб створювати умови для узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів.

Враховуючи те, що податок на додану вартість та податок на прибуток підприємств як основні бюджетоформуючі податки чинної податкової системи не відповідають умовам сучасного етапу соціально-економічного розвитку нашої країни, вважаємо за необхідне реформування структури податків і запровадження обґрунтованих податкових ставок.

В сучасних умовах господарювання головною рушійною силою економічного та соціального розвитку є підприємницька діяльність. Держава за допомогою податкової політики може сприяти зростанню ділової активності усіх

суб'єктів господарювання, координувати інвестиційні потоки, зосереджувати їх на розвитку пріоритетних галузей, постійно впливати на структурні зміни в економіці. Актуальним питанням сучасного етапу розвитку національної економіки є державне сприяння функціонування малого підприємництва. На жаль, у вітчизняному законодавстві зовсім не використовуються пільги, орієнтовані на розвиток малих підприємств (наприклад, застосування прогресивних ставок оподаткування залежно від величини податкової бази, встановлення неоподаткованого мінімуму доходів та ін.).

Податкова політика не може претендувати на статус ефективної, якщо вона не враховує оптимальної межі податкового навантаження на конкретного виробника і на економіку в цілому. Перекладення податкового тягаря на законслухняні підприємства та громадян негативно відображається на показниках їх ефективності, адже вони не зацікавлені у нарощуванні виробництва через податковий тиск держави, і показниках споживання населення. Якщо зіставити рівень податкового навантаження в Україні із ситуацією в інших державах, то виявляється, що суть проблеми не стільки у високих податкових ставках, скільки у нерівномірності оподаткування, яка породжена надмірними пільгами різного роду; у звільненні від оподаткування окремих галузей, регіонів і підприємств; у появі вільних економічних зон.

Нині в податкових законодавчо-нормативних документах не обумовлені види податкових перевірок, що здійснюються з метою виявлення випадків здійснення господарської діяльності без постановки на облік у податковому органі, наявності і правильності застосування спеціальних акцизних марок на алкогольну і тютюнову продукцію, дотримання правил операцій із готівкою тощо.

Висновки. У ході дослідження було з'ясовано, що вищезазначену функціональну систему складових податкового регулювання, до якої входить податкове прогнозування (бюджетно-податкове, корпоративне); організація використання податкових механізмів; розпорядження

про застосування податкових механізмів; аналіз і оцінка використання податкових механізмів; координація заходів податкового регулювання; державний контроль; фінансовий контроль; податковий контроль (бюджетно-податковий, корпоративний), потрібно доповнити ще одним складником – податковим моніторингом. Це надасть можливість при розробленні стратегічних податкових карт об'єктивно оцінювати податкові можливості платників податків та податковий потенціал галузі, регіонів і держави в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 р. № 1251-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wsc.euromb.com/base/doc019.htm>.
2. Прокопенко Н. С. Налоговое регулирование мотивации труда работников сельского хозяйства / Н. С. Прокопенко // Экономика: проблемы теории та практики : зб. наук. праць. : в 4 т. – Т. II. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – Вип. 229. – С. 395–402.
3. Караваева И. Налоговые методы регулирования инвестиций в западной экономике / И. Караваева // Право и экономика. – 2009. – № 4. – С. 59–91.
4. Елисеев А. В. Как торговать, избегая штрафов налоговой администрации / Елисеев А. В. – Х. : Бизнес-Информ, 2011. – 108 с.
5. Єлісєєв А. Податкове планування як стратегія виживання / Єлісєєв А. // Податкове планування. – 2012. – № 1. – С. 4–5.
6. Юткина Т. Ф. Налоги и налогообложение : учебник / Т. Ф. Юткина. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 439 с.
7. Білик М. Д. Податкова система України : навч.-метод. посібник / М. Д. Білик, І. А. Золотко. – К. : КНЕУ, 2009. – 192 с.
8. Загородній А. Г. Податкове планування в системі фінансового менеджменту підприємництва / А. Г. Загородній, А. В. Єлісєєв // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 131–134.
9. Цыгичко В. Н. Прогнозирование социально-экономических процессов / В. Н. Цыгичко. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 310 с.
10. Прокопенко Н. С. Методичні підходи щодо регулювання оподаткування підприємств / Н. С. Прокопенко // Вісник Київського національного університету технологій і дизайну : зб. наук. праць. – 2011. – № 1. – С. 147–156.